

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1898.

Andra Kammaren.

N:o 15.

Onsdagen den 9 Mars.

Kl. 11 f. m.

Herr vice talmannen ledde under detta sammanträde kammarens förhandlingar.

§ 1.

Justerades de i kammarens sammanträden den 1 och 2 innevarande mars förda protokoll.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. friherre *A. Rappe* aflemnade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående statsverkets öfvertagande af rusthållares skyldighet att bekosta rustningshästs skoning under tjänstgöring.

Den sålunda aflemnade kongl. propositionen begärdes på bordet och bordlades.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för kongl. justitiedepartementet den 7 mars 1898.

Vice konsuln Wilhelm Teodor Lundgren i Strömstad hade aflemnat fullmakt, utvisande, att han vid riksdagsmannaval, som den 22 sistlidne februari hållits i Uddevalla och Strömstads städer, blifvit utsedd till ledamot af Riksdagens Andra Kammare för tiden till den 1 januari år 1900; och sedan berörda fullmakt funnits vara i föreskrifven form utfärdad samt vidare granskats af vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, utan att desse mot fullmagten framställt någon anmärkning, beslöts, att protokoll öfver hvad sålunda förekommit skulle meddelas Andra Kammaren, hvarjemte fullmagten skulle till kammaren öfverlemnas för att hållas Lundgren tillhanda.

In fidem

Joh. O. Ramstedt.

Jemte det protokollet lades till handlingarna, beslöt kammaren att äfven för sin del godkänna herr Lundgrens behörighet att vara ledamot af kammaren; och skulle den öfverlemnade fullmagten genom kammarens kanslis försorg till herr Lundgren återställas.

I sammanhang härmed anmälde herr vice talmannen, att herr Lundgren denna dag intagit sin plats bland kammarens ledamöter.

§ 4.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare herr Johan Nilsson från Skrafvelsjö lider af influenza och till följd deraf tillsvidare är oförmögen att bevista kammarens sammanträden, varder härmed på heder och samvete intygadt.

Stockholm den 7 mars 1898.

Emil Öhrwall,
Legit. läkare.

§ 5.

För motions afgifvande hade sig anmält herr *A. Norrman*, hvilken nu aflemnade en motion i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående försäkring för beredande af pension eller lifränta.

Denna motion, som erhöll ordningsnummern 222, bordlades till nästa sammanträde.

§ 6.

Efter föredragning af Kongl. Maj:ts i senaste sammanträdet aflemnade proposition angående anslag till bestridande af kostnaderna för det skandinaviska naturforskaremötet i Stockholm år 1898, beslöt kammaren öfverlemlna densamma till behandling af statsutskottet.

§ 7.

Härefter föredrogs och hänvisades till Andra Kammarens tillfälliga utskott n:o 1 herr *Ernst Carlsons* motion n:o 221.

§ 8.

Föredrogs och bordlades för andra gången Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12.

§ 9.

Om ändring i §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

Till kammarens afgörande förelåg till en början konstitutionsutskottets utlåtande n:o 2, i auleledning af väckt motion om ändring af § 68 riksdagsordningen.

Uti en från Andra Kammaren till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 154, hade herr *Ernst Carlson* framlagt förslag till ändrad lydelse af §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen, afseende att utsträcka justieombudsmannens embets-tid till de tre år, som motsvara en valperiod för Andra Kammaren.

Om ändring i §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

(Forts.)

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer

af herrar *Vahlin* och *Liljeholm*; samt

af herr *Dahn* emot viss del af utskottets motivering; hvarjemte

herrar *Ljungman* och *Restadius* låtit anteckna, den förstnämnde, att han ej varit närvarande vid utlåtandets slutliga justering, samt den sistnämnde, att han ej öfvervarit ärendets behandling inom utskottet.

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde:

Herr *Vahlin*: Herr vice talman, mina herrar! Jag har inom konstitutionsutskottet yrkat bifall till motionärens förslag i hufvudsak, d. v. s. till den bestämmelse deri, att justitieombudsmannen skulle af Riksdagen utses för en tid af tre år. Det har också endast och uteslutande varit om denna bestämmelse, som utskottets debatt rört sig. Derest detta motionärens yrkande vunnit utskottets bifall, hade såväl motionärens förslag i öfrigt som hans formulering deraf kommit att underkastas utskottets vidare och fullständiga granskning, men så blef emellertid icke fallet. Då hade helt säkert kommit på tal, utom annat, äfven den frågan, huruvida alldeles enahanda bestämmelser i fråga om tjänstetiden skulle göras gällande för justitieombudsmannens suppleant som för den ordinarie och särskildt kanske äfven för det fall, då denne suppleant icke utsetts af Riksdagen, utan af riksgälds- och riksbanksfullmäktige.

Någon sådan fullständig granskning af motionärens förslag har emellertid icke inom utskottet egt rum, och i saknad af eu sådan anser jag mig icke kunna yrka bifall till motionärens förslag sådant det nu föreligger. Då en återremiss icke heller lär kunna leda till något resultat, enär Första Kammaren redan fattat sitt beslut, skall jag icke för närvarande göra något yrkande. Under sådana förhållanden kan jag yttra mig mycket kort, men jag anser mig dock, då jag reserverat mig utan uttalande af min åsigt, böra åtminstone angifva den förnämsta synpunkten, som varit bestämmande för min uppfattning.

Det synes mig åtminstone vara fullkomligt själfklart, att vissheten för justitieombudsmannen att åtminstone något längre tid än hvad för närvarande är fallet få egna sig åt sin mycket grannliga och ansvarsfulla uppgift skulle verka till fördel för såväl hans själfständighet som hans intresse för sin uppgift, särdeles som härigenom möjliggjordes, att en kanske endast tillfällig misstämning, som hos något parti inom Riksdagen uppstode i följd af någon justitieombudsmans embetsåtgärd,

Om ändring § 96, 97 och § 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

ikunde få tid att lemna rum för en besinningsfullare granskning af hans verksamhet i sin helhet och under en längre tid, innan han ställes inför ett omval.

(Forts.) Reformen anser jag icke heller sakna betydelse för Riksdagen, ty ett är säkert: icke blir Riksdagens anseende oberördt af att den det ena året finner en person lämplig för det förnämsta förtroendeuppdrag, som den kan utdela, och ett annat år, kanske endast efter några veckors pröfvotid, entledigar honom från detta uppdrag, och i ett dylikt entledigande ligger alltid något ignominöst. Detta förhållande kan ju komma att upprepas; den kammare, som ena året förlorat på lotten, kan hoppas på bättre lycka nästa gång.

Jag anser mig till sist böra uttala, att jag icke tror, att motionärens förslag, om det antoges, skulle komma att åtminstone i någon väsentlig mån råda bot för det öfverklagade förhållandet, att Riksdagens justitieombudsmän öfvergå till andra, bättre aflönade och med pensionsförmåner försedda platser, om sådana dem erbjudas, men för undanrödjande af detta missförhållande hafva andra motionärer föreslagit, såsom det mig synes, bättre afpassade medel.

Reformens bästa innebörd synes mig vara, att Riksdagens justitieombudsman icke skulle komma att så ofta som nu är fallet påminnas om att hans ställning är beroende af ömtåliga politiska partiers tycken och uppfattningar, och detta just under det att de pligter, som denna ställning pålägger honom, främst af allt fordra, för att kunna väl fyllas, att han skall helt och hållet frigöra sig från känslan af ett dylikt beroende. — Men det är kanske icke så lätt att förgäta hvad Riksdagen ärligen påminner och vissa år åtminstone mycket skarpt påminner om.

Herr vice talman, jag har, såsom sagdt, icke något yrkande att framställa.

Herr Restadius: Då det nya statsskicket 1809 infördes, lät man — varnad af gångna tiders erfarenhet — sig angeläget vara att omgärda den unga friheten, så att den icke skulle kringskäras eller förtryckas genom anfall från hvad nu plägar kallas byråkratiskt håll. Ett medel härtill fann man i införandet af justitieombudsmansinstitutionen, en institution som saknar motstycke i andra länder. Det säges visserligen också, att en bialsigt därvid förefans, nemligen att åt sedermera förste innehafvaren af denna post, friherre Mannerheim, bereda en reträttplats för den stora insats han gjort vid införandet af det nya statsskicket. Jag anmärker härvid endast i förbigående, att detta antagande tyckes vinna stöd af det egendomliga förhållande, att, då regeringsformen fordrar, att ledamot af högsta domstolen skall hafva aflagt juridisk examen, vara i domarevärfv pröfvad och därvid hafva ådagalagt vissa i grundlagen närmare angifna egenskaper, finnes icke någon sådan fordran ställd på justitieombudsmannen. Han kan vara jurist eller icke jurist, blott han är lagkunnig. Friherre Mannerheim hade, så vidt mig är bekant, icke aflagt juridisk examen.

Genomgår man de embetsberättelser, som justieombudsmännen afgifvit från den tid, då denna institution infördes, så kan man icke värja sig för den tanken, att det gått ganska långsamt, innan denna

institution slagit sådana rötter, att den motsvarat de anspråk, som man kunde på den ställa, och hvilka grundlagsstiftarne uppenbarligen afsett. Det gick nära fyrtio år, innan justitieombudsmannens verksamhet var sådan, att den lemnade allvarliga spår efter sig.

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang omnämna, att i institutionens tillvaro gifves ett fall, då den kunnat verka derhän, att en svår fläck i Sveriges historia kunnat vara utplånad. Jag menar det skamliga upptråde, som 1810 egde rum här utanför, då i uppställda truppers närvaro en person sargades till döds, utan att de som gjort sig skyldiga till en brottslig uraktlåtenhet, erhöillo laglig näpst.

Öfvergår jag till de arter af verksamhet, som åligga justitieombudsmannen, vill jag i första rummet omnämna den, som icke synes ådraga sig synnerlig uppmärksamhet, men som har medfört stor nytta, jag menar den ofärliga uppmärksamhet, som åtminstone under de sista 30 åren justitieombudsmannen egnat åt vården af underdomstolarnes arkiv. Ännu i mitt minne gifves exempel på, att häradsarkivs handlingar varit förvarade på en skulle i en lada, andra handlingar åter på dermed jemförliga olämpliga ställen. Arkivens innehåll voro kring-spridda i kyrktorn, på gamla tingsställen, i häradskistor, der rättorna hade en mycket god maltid. I allmänhet voro icke handlingarna inbundna, utan sondertrasade lågo de här och der. Nu har ett helt annat förhållande inträdt. Jag skulle näppeligen tro, att det numera finnes något ställe, der icke handlingarna blifvit behörigen inbundna och behörigen förvaras. Med den väg, på hvilken man sålunda slagit in, förefaller det helt naturligt, att åt denna art af sin verksamhet behöfver justitieombudsmannen icke vidare egna någon synnerlig uppmärksamhet.

Det gifves äfven en annan art af verksamhet, som grundlagsstiftarne för justitieombudsmannen tydligen utstakat, det är att anmärka brister i gällande lagar och författningar samt afgifva förslag till deras afhjelpande. Hvad nu angår sjelfva lagstiftningsarbetet eller afgifvande af förslag dertill, så lærer väl erfarenheten hafva tydligt ådagalagt, att detta arbete numera har vunnit en sådan omfattning, att det vida öfverstiger *en* menniskas förmåga. Derfor, om man vill genomföra större lagförslag eller förslag af större betydenhet, tillsätter ock Kongl. Maj:t en komité eller en lagbyrå, som derät får odeladt egna sin uppmärksamhet. Hvad åter angår justitieombudsmannens skyldighet att anmärka lagarnes och författningarnas brister, har nog äfven denna skyldighet något minskats i betydelse genom de årliga riksdagarne, då ju representationens medlemmar låta sig angeläget vara att framlägga, hvad de i ty fall ha sig bekant.

Den sista arten af justitieombudsmannens verksamhet och som väl i mångas ögon är den förnämsta, är hans åklagarepligt. Det vare långt ifrån mig att vilja förringa betydelsen af denna hans verksamhet, men jag vill ej heller öfverskatta den. Sådan har nu samhällsutvecklingens gång varit, att man under tidernas lopp vunnit andra och mera beqväma sätt för utöfvande af nödig kontroll. Jag syftar härvid i första rummet på det fria ordet, hvares ovanskliga betydelse i förevarande fall jag icke nog kan skatta. Snabbare och kraftigare

Om ändring i §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

(Forts.)

Om ändring i §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

iträffar det målet, än som genom justitieombudsmannens verksamhet kan ske, bunden som denne är af starka former.

Ser jag åter på arten af de förseelser, som skola blifva föremål för justitieombudsmannens verksamhet, så är det i första hand honom ålagdt att åtala allt, som tillkommit genom eller har sin grund i veld eller mannamån.

(Forts.)

Under de tolf år jag tjenstgjorde som sekreterare i justitieombudsmansexpeditionen var det, efter hvad jag kan påminna mig, knappast någon klagande, som uppgaf en sådan grund för sitt klagomål, och ännu mindre någon, som bevisade, att en sådan grund verkligen var för handen. Jag tager härvid icke hänsyn till yrkesklagare, som kunde komma in med ända till ett hundratal klagoskrifter om året och som i årtionden upprepade samma klagan — dessa kunde nog ha dylika påståenden.

Grundlagen säger, att justitieombudsmannens åtalspligt sträcker sig äfven till dem, som af annan orsak än veld och mannamån begå någon olaglighet. Vill jag söka en förklaring af hvad härmed åsyftas, är en sådan gifven i instruktionen för Rikets Ständers justitieombudsman af den 1 mars 1830, hvilken instruktion i sin 3 § säger, att justitieombudsmannen skall, derest han förmärker, att någon domare, embets- eller tjensteman utan vrång afsigt, endast af ovarsamhet, felat, anmäla sådant hos justitiekanslern. Om nu justitieombudsmannen vid tillämpningen strängt följde denna lagbestämmelse, skulle endast få af de åtal, för hvilka nu i årsberättelsen redogöres, ha kunnat blifva föremål för justitieombudsmannens verksamhet. Jag påminner mig väl, att justitieombudsmannen Fröman berättade, att under de 23 år, som han innehade embetet, han allenast en enda gång begagnade sig af denna utväg. Justitieombudsmannen har sålunda, såvidt på honom berott, utsträckt sin åklagaremyndighet utöfver dess i 1830 års förordning gifna omfång, utan att ändock större resultat vunnits.

Med det sagda har jag, herr talman, velat gifva skäl för det påstående jag nu går att framlägga, och det är det, att genom samhällsutvecklingens gång justitieombudsmanneambetet betydelse icke har blifvit eller kunnat blifva sådan, som dermed ursprungligen afsågs. Det är således icke *embetet*, som gifver betydelse åt dess innehafvare, utan det är *innehafvaren*, som i anmärkningsvärd grad skänker embetet dess betydelse.

Denna min sats har äfven omfattats af en annan person, hvars vittnesgillhet säkerligen i denna kammare ställes mycket högt. Min företrädare i sekreterarembetet, numera aflidne landshöfdingen Thempander, var af enahanda mening som jag. Om han och jag uti hvad nyss blifvit nämndt icke misstagit oss, synes det mig vara en af Riksdagens hufvudsakliga pligter att tillse, att till denna post väljes endast den, som innehar sådana egenskaper, att dessa kunna åt embetet skänka betydelse. Jag tänker härvid i första rummet derpå, att han skall med den renhet i nitet, som är nödvändig för alla uppdrag, förena den karakterens fasthet, att han icke låter böja sig af vindstötar, vare sig de komma från höjden eller från nedan, och att han skall ega det stora mått af kunskaper och den i lifvet vunna erfarenhet, att han med välsignelserik kraft kan verka för det mål, som blifvit honom förestakadt. Men sådana personer gifvas icke många och kunna säker-

ligen icke vinnas för embetet, derest man icke erbjuder dem mot deras egenskaper svarande förmåner. Men hvad har då Riksdagen erbjudit innehafvarne af detta embete? Jo, Riksdagen har gifvit dem en hög värdighet. Det synes mig dock, derest embetets innehafvare verkligen är i besittning af de egenskaper, som jag anser böra tillkomma honom, och sålunda har en allvarlig syn på tingen, som om denna höga värdighet för honom allenast skulle vara ett påhäng, som är nödvändigt, derför att menniskonaturen är sådan, att den skänker högre erkännande åt de ord, som komma ofvanifrån, än åt dem, som komma från jemlikar eller från nedan. Men hvad han kan fordra, hvad han bör vara berättigad att göra anspråk på, det vill Riksdagen icke gifva honom. Jag syftar härmed derpå, att han bör åtminstone så länge få innehafva sitt embete, att han kan göra sig förtrogen med dess olika fordringar och och få tid att visa hvad han duger till. Men detta har man icke velat gifva honom.

Jag skulle kunna anföra ett exempel på den betydelse, som de årliga omvalen kunna hafva. Jag har stått i ett synnerligen förtroligt förhållande till min afidne släkting, justitieombudsmannen Fröman. Vid åtminstone tio särskilda tillfällen, då han varit underkastad omval, har jag sjelf varit här i Riksdagen närvarande för att få veta utgången af valet och derefter skyndat till honom för att meddela honom underrättelse derom. Oaktadt han innehaft embetet i så många år, var han dock mycket nervös hvarje gång valet skulle ske. Då sådant kan inträffa med en person, som så länge innehaft platsen, torde nog andra, som blott tillfälligtvis bekläda densamma, vara ännu mera berörda af här föreliggande förhållande.

Öfvergår jag så till de skäl, utskottet framlagt för att motivera sin hemställan om afslag, finner jag till en början, att utskottet uppsökt den gamla arsenalen från ett föregående år. Mot bifall till förslaget invändes, att justitieombudsmannen närmast är att anse såsom ett befullmäktigadt ombud för Riksdagen. Men är han verkligen ett Riksdagens befullmäktigade ombud, så är det alldeles origtigt, att han får sitta kvar i ett år, ty i ombudsmannaskapsinstitutionens begrepp ingår alldeles tydligt, att han skall kunna afsättas, när helst han icke fyller de anspråk, som på honom ställas. Men justitieombudsmannen är icke något ombud för Riksdagen; han är icke något vanligt ombud. Det är endast i några speciella fall, som justitieombudsmannen är ett Riksdagens ombud och måste lyda dess instruktioner. Detta är fallet, då fråga är om åtal inför riksrätt af statsråd eller åtal af riksbanks- eller riksgäldsfullmäktige. Eljest handlar han med full sjelfständighet och frihet och kan då icke anses vara något ombud.

Slutligen har utskottet funnit ett eget skäl för sin mening, nemligen det, att, derest förslaget antoges, stadgandena i riksdagsordningens 42 § 2 mom. skulle sakna betydelse. Det är i nämnda lagrum fråga om den granskning, som lagutskottet årligen eger verkställa af justitieombudsmannens embetsförvaltning. Men vill man fästa någon vikt vid denna anmärkning, så kan skärpan af densamma lätt aflägsnas derigenom, att man införde den bestämmelsen i sammanhang med treårsvalet, att justitieombudsmannen linge under nämnda tid qvarsitta

Om ändring i §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt 68 riksdagsordningen.
(Forts.)

Om ändring i orubbadt i sitt embete endast under förutsättning, att han vunne decharge §§ 96, 97 och vid hvarje riksdag.

98 regeringsformen och § 68 riksdagsordningen. (Forts.)

Riksdagen har låtit sig angeläget vara att åt statens embetsmän bereda många stora fördelar. Så ha de flesta embetsmän tillerkänts semester. Riksdagens justitieombudsman har ingen sådan. Vidare har Riksdagen beviljat tjänstgöringspenningar, hvarigenom en embetsman, som vill vårda sin helse, kan utan annan uppoffring än afstående af sina tjänstgöringspenningar vinna ledighet. Icke ens denna förmån har justitieombudsmannen: han kan icke vinna ledighet för att sköta sin helse. Uti instruktionen är honom allenast medgifvet att, derest han af svår sjukdom eller annat laga förfall är hindrad att sitt embete förestå, tillkalla suppleanten, men i sådant fall måste han afstå halfva lönen. Jag vet icke någon embetsman inom de embetsverk, för hvilka aflöningsförhållandena blifvit omorganiserade, som har så stränga vilkor sig förelagda. Jag kan egentligen icke förstå, hvarför Riksdagen, som, på sätt jag nyss nämnde, låtit sig angeläget vara att bereda så många förmåner åt statens embetsmän, icke vill åt sin egen högste förtroende-embetsman förunna enahanda förmåner.

Då, såsom af den förste talaren nämndes, ifrågavarande betänkande redan är gilladt af Första Kammaren, är det naturligtvis icke lämpligt att nu framställa något yrkande. Med hvad jag sagt har jag allenast velat betona, att, såvidt jag kan förstå och såvidt den erfarenhet jag kunnat vinna genom min tjänstgöring i justitieombudsmannaexpeditionen gifver vid handen, det är viktigt, att justitieombudsmannens tjänstgöringstid förlänges och att han icke, såsom nu är fallet, må vara underkastad sådana eventualiteter, hvarpå exempel gifvits.

Jag har, herr vice talman, icke något yrkande att framställa.

Herr Ljungman: Orsaken, hvarför utskottet icke tillstyrkt motionen, är helt enkelt den, att motionärens syfte icke skulle vinnas genom ett bifall till hans förslag. Om man läser igenom motionens motivering, skall man snart finna detta. Der anföres, hurusom de fleste, som beklädt justitieombudsmansembetet, äfven om de blifvit omvalda, dock ganska snart lemnat platsen, när en *bättre* sådan erbjudits dem. Som motionären mycket riktigt framhåller, ha de fleste, som afgått efter kort tjänstgöringstid, avancerat till justitieråd; och justitierådsembetena äro ju högre ansedda och förenade med större ekonomiska fördelar, än hvad fallet är med justitieombudsmansbefattningen. Vill man vinna det målet, att en justitieombudsman icke skall taga emot justitierådsembete, måste man således åtminstone göra justitieombudsmannen i ekonomiskt hänseende jemställd med justitieråden. Det första man då har att göra är att taga bort den hårda bestämmelse, som nu gäller, att justitieombudsmannen icke får åtnjuta semester och att han, derest han är af sjukdom hindrad att tjänstgöra, måste afstå halfva lönen. Vidare måste man göra honom likställd med justitieråden i fråga om aflöningsförmåner.

Hvad beträffar motionärens förslag i öfrigt, skulle det ju icke medföra någon så synnerligen stor viinst, ty om en justitieombudsman afginge på den grund, att han finge en *bättre* plats, skulle ju den, som valdes i den afgångnes ställe, endast få tjänstgöra för den åter-

stående tiden, således högst för ett par år. Men dertill kommer, att enligt motionärens förslag nytt val skulle anställas, om Riksdagens Andra Kammare upplöstes. Om hans förslag hade gällt, så skulle Riksdagen år 1887 mäst anställa val af justitieombudsman icke blott i februari, som skedde, utan äfven i maj månad.

Jag tror således, att, om man verkligen vill viuna motionärens syfte, man måste komma med helt andra förslag, än det han framlagt, och orsaken, hvarför icke ens någon af reservanterna gjort något yrkande, är just den, att syftemålet icke vinnes på det sätt, motionären föreslagit.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Ernst Carlson: Herr vice talman, mina herrar! Då Första Kammaren, såsom bekant, redan afslagit den föreliggande motionen, kan Andra Kammarens behandling af frågan endast få karakteren af en opinionsyttring. Det är också mest för att åstadkomma en sådan, som jag redan i år framlagt förslaget att utsträcka justitieombudsmannens embedstid till de tre år, som motsvara en valperiod för Andra Kammaren. Jag skulle alltså här kunna åtnöja mig med att konstatera, att från flera håll, både från konstitutionsutskottets reservanter och från framstående ledamöter i båda kamrarna, uttalats sympatier för motionen, om också majoritet ännu ej kunnat samlas för densamma.

Särskildt vill jag taga fasta på de öfvertygande ord, en ärad talare på elfsborgsbänken nyss yttrat angående behovet att på nu ifrågasvarande och andra sätt förbättra justitieombudsmannens ställning, om hans embede skall få någon betydelse. Herr Restadius har nemligen talat af erfarenhet, icke endast såsom medlem af konstitutionsutskottet, utan äfven såsom f. d. sekreterare hos justitieombudsmannen och såsom dennes utsedde efterträdare, d. v. s. i egenskap af den der stått embedet nära och sålunda haft godt tillfälle att göra sig bekant med det ansvar och de svårigheter, som åtfölja detsamma. Och erfarenhetens vittnesbörd bör ju här, som alltid, få väga tungt.

Medan jag har ordet, skall jag också begagna tillfället att framställa några anmärkningar mot vissa uttalanden i konstitutionsutskottets betänkande, hvilka syuas mig påkalla mera kritik än som redan besträtt dem.

Såsom af motiveringen i min motion framgår, har hufvudsyftet med densamma varit att småningom stärka justitieombudsmannambetetets ställning och åt detsamma förvärfva större sjelfständighet, än som med de täta ombyten af embedets innehafvare, hvilka på senare tider egt rum, låter sig förenas. Att åtgärder i syfte att förläna embedet mera kontinuitet och stadga behöfva vidtagas, derom vittna redan flera vid denna riksdag väckta motioner. När man vidare betänker, att justitieombudsmannen är satt att å Riksdagens vägnar öfva kontroll öfver en talrik embetsmannacorps, hvilken i och för sig är mäktig och lätt kan få tendenser att blifva egenmäktig och byråkratisk, inses lätt, att det icke duger att låta detta embede vara en expektansplats med ettårigt förordnande för personer, som sjelfva önska ett högt embede och — som någon yttrat — kunna begagna ställningen som justitieombudsman såsom ett språngbräde för att hoppa

Om ändring i §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt 68 riksdagsordningen.

(Forts.)

Om ändring i in i högsta domstolen. Nej, man måste för visso söka att åt embetet §§ 96, 97 och förvärfva en mera tryggad ställning än hittills, om dess innehafvare § 98 regerings- skall kunna något af vigt utträta, något som äfven af andra skäl är § 68 riksdags-önskvärdt.

Utskottet har nu i sitt afstyrkande utlåtande icke bemött de i motionen framställda hufvudskälen för förslaget, nemligen att en nyvald justitieombudsman behöfver någon tid för att sätta sig in i embetet och ytterligare någon tid för att planlägga arbetet och utföra sin plan. Dessa skäl äro ock så pass talande, att de näppeligen låta sig bestrida.

(Forts.)

Utskottet har i stället vändt sig mot hvad utskottet ansett vara närmaste anledningen till motionens framläggande eller de täta ombyten af justitieombudsman, som på senare tider egt rum och som borde förebyggas. Dervid har utskottet framhållit, hvad som af dess vice ordförande nyss ytterligare betonats, eller att en treårig valperiod för justitieombudsmannen »uppenbarligen är alltför kort» för att kunna verka ändring i sådant syfte. Men, med förlof sagdt, huru vet utskottet det? Tre år äro dock en väsentligt längre tid än ett år, då det gäller ett embetes utöfning. Under ett år kan i de flesta fall en person näppeligen få tillfälle att fullt ådagalägga hvad han duger till; men detta kan tvifvelsutan ske under en period af tre år. Efter en sådan period kunna verkliga sakskalet föreligga, när det gäller ett omval, och detta behöfver således icke urarta till ett lotteri genom att blifva beroende på tillfälliga omständigheter, såsom opinionsvindens omkastning, en spänning mellan kamrarna eller dylikt. Utskottets skäl, att den treåriga valperioden vore alltför kort, torde också helt och hållet förlora sin betydelse, när man finner, att utskottet sjelft för uppnående af ändamålet att åt embetet gifva ökad stabilitet icke kunnat uppställa någon annan tillfredsställande tidsgräns.

Nu kommer jag emellertid till den punkt i utskottets utlåtande, hvilken sannolikt är afsedd att utgöra glanspunkten af dess argumentering. På sidan 5 i utlåtandet heter det: »Förändringens betydelse skulle därför egentligen komma att ligga deri, att den rätt att utse justitieombudsman, som allt sedan embetets tillkomst har tillhört hvarje Riksdag (sedan 1866 med undantag af urtima Riksdag), skulle tillhöra endast hvar tredje. Det är icke första gången, denna *inskränkning i Riksdagens rätt* föreslås —» och derpå hänvisas till ett år 1868 inom Riksdagen väckt och då fallet förslag af liknande innehåll.

Utskottet vill sålunda göra troligt, att mitt förslag om en treårig valperiod för justitieombudsmannen skulle innebära en inskränkning i Riksdagens rättigheter. Jag kan för min del icke fatta, huru utskottet kunnat komma fram med ett dylikt påstående, och jag ber att lifligt få protestera mot rättmätigheten af en dylikt tom fras. Ty det är uppenbart, att Riksdagens rättighet att utse sin justitieombudsman är lika oinskränkt, vare sig valperioden är tre- eller ett-årig. En rättighet kan ju, ur konstitutionel synpunkt betraktad, ej lida någon inskränkning derigenom, att den begagnas mer eller mindre ofta; tvärtom kan den genom att begagnas alltför ofta trivialiseras och förlora i värde. Förslaget om en treårig valperiod innebär dessutom intet nytt och oförsökt, utan endast en återgång till hvad som före 1866 var gällande.

Ett sådant stadgande skulle också bringa valet af justitieombudsman i öfverensstämmelse med grundlagens bud om valen till ledamöter af Andra Kammaren, af riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, af opinionsnämnd och tryckfrihetskommitté. Förslaget måste alltså erkännas vara enligt med grundlagens anda.

Utskottet finner emellertid lämpligt att upprepa hvad konstitutionsutskottet för trettio år sedan anfört mot ett liknande förslag, ehuru förslaget då — vid det nya representationsskickets andra riksdag — naturligen måste te sig något annorlunda än nu. År 1868 yttrade härom konstitutionsutskottet: »Då Riksdagens ställning till justitieombudsmannen, såsom redan sjelfva namnet angifver, är den en hufvudman intager till sitt befullmäktigade ombud, torde man ej vilja bestrida riktigheten af den grundsats, att Riksdagen bör vara i tillfälle att hvarje gång den sammanträder utöfva den rättighet att återkalla sin fullmakt, som allmän lag tillerkänner hvarje hufvudman.»

Dessa ord gör utskottet till sina. Men jag bestrider riktigheten af den statsrättsliga uppfattning, som ligger till grund för ett dylikt uttalande. Visserligen kan justitieombudsmannen, i visst afseende, kallas ett Riksdagens *befullmäktigade ombud*; men i flera afseenden är justitieombudsmannen äfven, såsom en föregående talare redan antytt, något annat och mera. Han är nemligen i vissa fall att betrakta rent af såsom en Riksdagens representant, t. ex. då han beslutar och utför åtal mot embetsman eller utöfvar vård öfver tryckfriheten. Vidare utses justitieombudsmannen för en bestämd tid, under hvilken tid hans fullmakt eller förordnande icke kan återkallas.

Det är vidare origtigt att påstå, att den omständigheten, att justitieombudsmannen i vissa fall är Riksdagens befullmäktigade ombud, bör medföra, att Riksdagen, *hvarje gång* den sammanträder, bör sättas i tillfälle att återkalla sin fullmakt. Sannolikt har utskottet icke tänkt sig, till hvilka statsrättsliga konsekvenser ett sådant påstående leder, konsekvenser, hvilka utskottet antagligen icke skulle vilja acceptera. Påståendet skulle, t. ex. med afseende på riksdagsmännen, hvilka ju i denna egenskap kunna sägas vara svenska folkets befullmäktigade ombud, innebära, att valmännen, hvarje gång de af en eller annan anledning sammanträdde, borde ega rätt att återkalla riksdagsmännens fullmagter eller, med andra ord, förrätta nya val till ledamöter både af Första och Andra Kammaren.

Slutligen anför utskottet, att stadgandet i § 42 mom. 2 riksdagsordningen angående lagutskottets årliga granskning af justitieombudsmannens embetsförvaltning skulle vara väsentligen förfelad, derest han utsåges endast hvar tredje år. Jag kan icke finna en sådan uppfattning befogad. Jag tror fastmer, att man reducerar detta uttalande till dess rätta värde, om man säger, att lagutskottets granskning blifver af precis samma betydelse, antingen valperioden är treårig eller ettårig. Att denna granskning icke gerna kan tjena såsom norm med afseende på Riksdagens val af justitieombudsman, derpå hafva vi ett färskt exempel, då Riksdagen ena dagen, i enlighet med lagutskottets utlåtande, godkände justitieombudsmannens embetsförvaltning, men strax derefter valde en annan justitieombudsman. Lagutskottets granskning kan i sin nuvarande form endast sägas hafva betydelse derutinnan,

Om ändring i §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt 68 riksdagsordningen.

(Forts.)

Om ändring i §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

(Forts.)

att denna granskning, utöfvad med urskilning, kan utgöra en vägledning och lända till rättelse för justitieombudsmannens embetsutöfning i framtiden.

Herr vice talman! Medan jag alltså finner utskottets skäl särdeles svaga, fasthåller jag vid mina i motionen uttalade, af utskottet ej vederlagda grunder. Jag är lifligt öfvertygad derom, att den åtgärd, jag tillåtit mig föreslå — tillsammans med andra åtgärder i samma syfte — skulle vara egnad att åt justitieombudsmannens embete gifva en tryggad ställning och förläna detsamma något af den betydelse, som 1809 års grundlagsstiftare ville derät inrymma, då de kallade justitieombudsmannen en grundlagens väktare och i hans embete sågo ett verksamt värn för den medborgerliga friheten. Det gläder mig också, att från flera håll uttalats sympatier för förslaget, som möjligen i en framtid, då man fått bättre öfverväga saken, kan vinna Riksdagens bifall.

För närvarande, då Första Kammaren redan afslagit motionen och konstitutionsutskottet icke ingått i granskning af de föreslagna redaktionsförändringarna af grundlagstexten, finner jag mig icke böra framställa något yrkande.

Herr Johnsson i Bollnäs: Om man endast ser den föreliggande frågan från den synpunkt, från hvilken såväl motionären som äfven de tvenne talare, som redan yttrat sig i densamma, utgått, eller att man genom den föreslagna åtgärden endast afser att bereda justitieombudsmannen en säkrare och tryggare ställning, än han för närvarande har, ja, då anser äfven jag, att man bör godkänna motionärens förslag och kanske äfven gå något längre. Men jag tror, att Riksdagen, som årligen sammanträder, icke bör afhända sig rättigheten att, då anledning dertill förefinnes, aflägsna denne förtroende-embetsman.

Motionären har föreslagit, att justitieombudsmannen skall utses för tre år i sänder, samt att i händelse han, under det Riksdag är församlad, afsäger sig förtroendet eller med döden afgår, Riksdagen genast för den tid, som kan återstå, till dess nytt val af justitieombudsman skall ega rum, i embetet skall insätta den man, som blifvit till justitieombudsmannens efterträdare utsedd.

Då jag först läste motionen, trodde jag, att då motionären föreslagit, att justitieombudsmannens omval endast skulle ske hvar tredje år, det berodde på ett förbiseende, att han icke, i sammanhang härmed, föreslagit någon ändring i § 42 mom. 2 riksdagsordningen, enligt hvilken hvarje lagtima Riksdags lagutskott skall granska justitieombudsmannens embetsförvaltning, och vid det förhållande, att valet gälde tre år, borde väl, derest anledning till anmärkning förekommer, utskottet ega hemställa, att Riksdagen måtte entlediga denne förtroende-embetsman. Nu har emellertid motionären utvecklat sin ståndpunkt i frågan och klargjort sin ställning till densamma samt frambållit, att denna lagutskottets granskning, som visserligen årligen skulle förekomma, endast borde vara en ledning för justitieombudsmannens verksamhet. Om lagutskottet således skulle finna, att justitieombudsmannen icke motsvarat Riksdagens förtroende, då skulle lagutskottet blott på-

peka detta förhållande, hvilket endast skulle tjena såsom ett rätt-^{Om ändring i}
snöre eller en ledning för justitieombudsmannens återstående verk-^{§§ 96, 97 och}
samhet. Men om justitieombudsmannen icke beaktade det, då skulle^{98 regerings-}
således Riksdagen stå som en stum åskådare. En sådan ställning lärers^{formen samt}
icke Riksdagen vara villig att intaga.^{68 riksdags-}
^{ordningen.}

Motionären har framhållit, att äfven riksgälds- och riksbanks-
fullmäktige väljas för en tid af tre år. Men jag ber att häremot få
erinra, att han dervid förbisett den viktiga omständigheten, att, derest
Riksdagen nekar ansvarsfrihet för dessa fullmäktige, fyllnadsval för
dem skall anställas. Om justitieombudsmannen skulle väljas på tre år,
så borde väl äfven bestämmelser införas, att, derest lagutskottet skulle
finna, att justitieombudsmannen icke hade motsvarat Riksdagens för-
troende, Riksdagen skulle kunna entlediga honom eller genom ett
mistroendevotum skilja honom från sin befattning.

Från formel synpunkt torde således motionärens förslag icke
kunna antagas. Om jag åter ser på realiteten i sjelfva frågan, synes
mig saken icke heller ställa sig bättre till förmån för motionären. Om
vi nemligen tänka oss, att den bestämmelsen skulle blifva införd i
42 § riksdagsordningen, att Riksdagen — på det sätt jag nyss antydde
— skulle kunna entlediga justitieombudsmannen, innan den tid, för
hvilken han blifvit vald, utgått, så skulle detta naturligtvis ske på
grund af hans verksamhet. Men att bedöma justitieombudsmannens
verksamhet är en mycket vanskelig uppgift. Det är ju gifvet, att
bans verksamhet icke kan bedömas lika lätt, som t. ex. riksgälds- och
bankofullmäktiges åtgärder, der fall kunna inträffa, då man kan —
om jag så må säga — påtagligen visa, att en origtighet har blifvit
begången. Justitieombudsmannens verksamhet åter är af den be-
skaffenheten, att man måste bedöma densamma ifrån den synpunkten,
huruvida han mer aktivt eller mer passivt skött sin befattning. Der
den ene anser, att justitieombudsmannen bort ingripa, kan den andre
anse, att han handlat fullt rätt, när han afhållit sig från åtal, o. s. v.
Jag hemställer till herrarne, om det under dessa förhållanden vore
möjligt att, äfven om anledningar icke saknades, entlediga honom före
utgången af den tid, för hvilken han blifvit utsedd. Steget ifrån att
anse justitieombudsmannen icke hafva med nit skött sin befattning — en
sak, som kan vara omtvistad — och till att afskeda honom genom ett mis-
stroendevotum är så stort, att Riksdagen, hvars *båda* kamrars samstäm-
mande beslut erfordrades, näppeligen skulle kunna taga ett sådant gent
emot en dess förtroendeman, annat än vid utomordentliga fall. Är det
icke då bättre, att Riksdagen hvarje år får utse sin justitieombudsman?
Då väcker det icke uppseende och är för justitieombudsmannen sjelf inga-
lunda nedsättande, om Riksdagens val skulle falla på någon annan
än den, som under sista tiden före valet haft Riksdagens förtroende.

Det förhållande, som synes hafva framkallat den ifrågavarande
motionen, nemligen att täta ombyten af justitieombudsman egt rum,
beror ju icke på Riksdagen — såsom också utskottet genom den bi-
fogade tablån fullt tydligt visat —, utan det beror derpå, att de per-
soner, som hafva erhållit Riksdagens förtroende, snart blifvit befordrade
till en för dem tryggare ställning än hvad justitieombudsmanna-
befattningen kan anses vara. De hafva sjelfve hellre valt att ingå i

(Forts.)

Om ändring i §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.
(Forts.)

högsta domstolen — såsom förhållandet varit med flera af de personer, som haft justitieombudsmannabefattningen sig anförtrodd — men det är icke alls Riksdagen, som har föranledt de tätta ombytena. Jag är fullt öfvertygad, att Riksdagen hädanefter liksom hittills skall stanna med sitt val på den, som eu gång fatt detta förtroende sig beskärdt, för så vidt icke några giltiga skäl föreligga att utse en annan person. Ty föreligga giltiga skäl att vidtaga ett personombyte, hvarför skall Riksdagen då icke hafva rättighet att göra det?

På dessa skäl och då icke något särskildt yrkande på bifall till motionen framstälts, skall jag, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Liljeholm: Då jag reserverat mig emot det slut, hvartill utskottet kommit, har jag begärt ordet för att i korthet gifva till känna, hvarför jag antecknat mig såsom reservant.

Vid ärendets behandling inom utskottet slöt jag mig till dem, som yrkade, att, då motionen icke i oförändradt skick kunde antagas, utskottet skulle vidtaga sådana ändringar deri, som vore egnade att motverka ett alltför ofta inträffande ombyte af justitieombudsman. Jag fick af motionärens förslag det intrycket, att han dermed åsyftade att åt Riksdagens justitieombudsman gifva en mera betryggad ställning och framför allt tillräcklig tid att sätta sig in i sin befattning med dess vidt omfattande åligganden. Af grundlagen och instruksioneu framgår, att justitieombudsmannen skall öfvervaka lagars och författningars efterlefnad af domare och embetsmän. Han måste därför företaga resor i landsorten, infordra upplysningar och anställa åtal. Han har slutligen till uppgift att vid hvarje lagtima riksdag afgifva förklaring öfver lagskipningens tillstånd i riket, anmärka lagars och författningars brister samt afgifva förslag till deras förbättring.

Af den bilaga, som vidfogats utskottets betänkande, framgår, att under sistlidet år icke mindre än 3 personer innehaft justitieombudsmanneambetet och under de 6 senaste åren 6, af hvilka visserligen en genast afsade sig uppdraget. Man kan då göra den frågan: huru har det för dessa män — huru dugande de äru må hafva varit — kunnat vara möjligt att på så kort tid sätta sig in i en så vidtomfattande befattning? Och hafva de kunnat fylla det kraf, grundlagstiftarne åsyftat med inrättandet af justitieombudsmannaskapet? För min del synes det hart när omöjligt att så kunnat ske. Alltså bör något göras för att förbättra justitieombudsmannens ställning.

Genom bifall till motionen i oförändradt skick uppnås icke målet. Derför må man se till, om icke några andra åtgärder kunde vidtagas. Det som kanske säkrast skulle leda till målet vore att höja justitieombudsmannens lön och gifva honom rätt till pension efter vissa år. Derom föreligga ju också förslag vid innevarande riksdag. Dessa höra dock icke under konstitutionsutskottet, utan under statsutskottet; och att döma af ett annat betänkande, som kommer att afgöras i dag, vill det synas som om man härutinnan skulle kunna hoppas det bästa af statsutskottet. Jag åsyftar dess utlåtande n:o 28, 5:e punkten, angående sekreterare- och ombudsmannatjensten i riksgäldskontoret. Jag skall icke trötta kammaren med att uppläsa hvad der står, jag vill blott

fästa herrarnes uppmärksamhet på tredje stycket sid. 11 och första stycket sid. 13. Kunnat revisorerna och statsutskottet framhålla, att den befattning, som det der är fråga om, är en vigtig befattning, så må vi också vara eniga om att justitieombudsmannabefattningen är ännu vigtigare.

Om ändring i §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt 68 riksdagsordningen.

Jag skall, herr vice talmän, icke göra något yrkande.

Herr Dahn: Enligt min uppfattning är det Riksdagen själf, som i väsentlig del är vållande till den bristande kontinuiteten i justitieombudsmannainstitutionen. Man har nemligen på senare tiden utsett justitieombudsmannen merendels inom justitierevisionen bland folk, som står i tur och ordning att småningom intaga justitieråds plats. Men man har icke samtidigt höjt lönen för justitieombudsmannen, hvarigenom det skulle kunna blifva en möjlighet att få behålla honom en längre tid. Min uppfattning är också den, att det finnes ingen annan möjlighet att få kontinuitet på detta område, än att man sätter justitieombudsmannens lön åtminstone lika högt som justitierådets — ja, gerna för mig, ännu högre. Ty det är klart, att det icke för Riksdagen spelar någon roll, om en enda person, som intager ställningen såsom Riksdagens främste förtroendemän, är väl aflönad, då han icke får pension och väljes för hvarje år — eller låt vara till och med hvart tredje år. Hans ställning är onekligen sådan, att han kan ega rätt begära att blifva ordentligt aflönad.

Och tror man, att med den nuvarande lönen det skall vara någon möjlighet att — äfven om justitieombudsmannen väljes på tre år, såsom motionären föreslagit — få honom att sitta kvar? Nej, mine herrar, så fort en förmånligare plats erbjuder sig, skall han gå.

Den olägenhet, som vållas af antagandet utaf motionärens förslag, är, att Riksdagen derigenom afhänder sig en rätt, nemligen rätten att årligen utse sin justitieombudsman. Denna rätt kan under vissa förhållanden vara ganska bra att ha, ty det är ingen omöjlighet att en olämplig person en gång kan hafva utsetts.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid. Jag har endast velat nämna, att af de skäl som uttalats jag ej kan vara med om motionärens förslag, ehuru jag mycket väl gillar den goda tanke, som ligger i detsamma. Att få kontinuitet till stånd vill jag gerna vara med om, men på ett annat sätt.

Herr Ljungman: Med anledning af hvad tvenne talare förut yttrat, att justitieombudsmannen icke hade karakteren af att vara Riksdagens »ombud», må det vara tillräckligt att påpeka, att redan hans namn af »ombudsman» visar, att utskottets uppfattning i detta hänseende är riktig. Denna uppfattning styrkes än mer af den omständigheten, att justitieombudsmannen underkastades omval äfven vid urtima riksdagar; så skedde nemligen när helst Rikets Ständer sammanträdde under ständsriksdagarnes tid.

Att detta icke numera eger rum, beror derpå, att 49 § regeringsformen blifvit ändrad.

Härmed var öfverläggningen afslutad. Efter af herr vice tal-

mannen i sådant afseende gifven proposition biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande n:o 28, angående riksgäldskontorets förvaltning under den tid, som förflutit, sedan ansvarsfrihet senast tillerkändes fullmäktige i nämnda kontor.

Punkterna 1 och 2.

Lades till handlingarna.

I *punkten 3* hemställde utskottet:

att Riksdagen måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att, efter inhemtande af utredning, huruvida icke Skara stifts byggnadskassas ställning kan medgifva större inbetalningar å det för förändring och tillbyggnad af läroverksbyggnaden i Skara beviljade statslån än de under senaste åren gjorda, vidtaga de åtgärder, hvartill förhållandena föranleda.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Restadius: Jag skall be att få förutskicka den anmärkningen, att i Skara finnas tvenne kassor, den ena benämnd Skara högre allmänna läroverks byggnadsfond och den andra Skara stifts byggnadskassa. Den första af dessa kassor är bildad på det sätt, att en hvar af lärjungarne vid läroverket bidrager till densamma, under det att den andra, stiftets byggnadskassa, uppkommit genom sammanskott från skilda orter inom stiftet. Den första kassans ändamål är uppenbarligen det att bekosta de utgifter, som erfordras för att hålla allmänna läroverksbyggnaden i Skara i stånd; och den andra kassan har till uppgift att lenna bidrag till byggnad och underhåll till alla läroverksbyggnader i stiftet.

Efter att hafva förutskickat dessa anmärkningar, vill jag nu öfvergå till sjelfva saken.

På motion af enskild riksdagsman beviljade Rikets Ständer vid 1865—1866 års riksdag till ombyggnad och förändring af läroverksbyggnaden i Skara dels ett anslag utan återbetalningsskyldighet af 15,000 riksdaler och dels ett lån af 40,000 riksdaler att amorteras på visst uppgifvet sätt. Då dessa medel erfordrades för byggnadsarbetet, ingingo stadsfullmäktige i Skara med skrifvelse till riksgäldskontoret och anhöllo att få lyfta dessa medel mot aflemnande af revers. Riksgäldskontoret svarade då, att det antog, att skuldförbindelsen skulle utfärdas af domkapitlet i Skara; och i följd deraf utfärdade domkapitlet tvenne särskilda skuldsedlar, hvardera å 20,000 riksdaler. Men i intetdera af dessa skuldebref står angifvet, hvilken kassa skall bära ansvarigheten för betalningen. Nu har domkapitlet icke någon annan kassa att förfoga öfver än stiftets byggnadskassa, och deraf har följden

blifvit, att man ansett, att denna kassa skall bära ansvaret. Emellertid, då saken förevar hos Rikets Ständer, gjordes den anmärkningen, att lånet vore för stort i förhållande till det beviljade anslaget, och att en utjemning borde ske, och svarades härtill af statsutskottets ledamöter, att, då Skara allmänna läroverk hade 500 lärjungar, det vore att förvänta, att från läroverkets byggnadsfond tillräckliga medel skulle kunna erhållas för afbetalningen af lånet. Här af framgår ju tydligt, att de, som beviljade detta lån, eller Rikets Ständer vid 1865—66 års riksdag, hade den meningen, att lånet skulle återbetalas af läroverkets byggnadsfond och icke af stiftets byggnadskassa. Emellertid föranledde det anmärkta förfarandet från domkapitlets sida vid underskrifningen af reverserna, att man sedan antog, att det var denna senare kassa, som skulle betala lånet. I sammanhang härmed vill jag omnämna såsom egendomligt, att samtidigt med detta lån beviljade Rikets Ständer ett lån för läroverksbyggnaden i Venersborg. Men då fordrade icke riksgäldskontoret, att Skara domkapitel skulle underskrifva förbindelsen, och därför står heller icke stiftets byggnadskassa i ansvarighet för densamma. Nu har stiftets byggnadskassa en så dålig ställning, att den icke förmår återbetala det lån, hvarom här är fråga, och ännu mindre kan den medgifva något ringaste understöd — hvilket den dock borde göra — till uppförande af nya läroverksbyggnader på andra håll inom stiftet. Detta synes mig vara en orimlighet och en obillighet, som borde afhjelpas.

Nu säger utskottet, att det visserligen blifvit nämnt, att åtskilliga behof i fråga om nybyggnader förefunnes, men att utskottet, emedan icke någon utredning blifvit förebragt, icke kunde afgifva något yttrande. Med anledning här af vill jag nämna, att för ett par år sedan framställning under hand gjordes hos Skara domkapitel om erhållande af understöd för byggande af ett nytt läroverk i Alingsås, emedan det befintliga var i hög grad bristfälligt. Förslag till nybyggnad af läroverket för en kostnad af 60,000 kronor uppgjordes, och man vände sig — som sagdt — till Skara domkapitel för erhållande af understöd. Men i den osäkra ställning, i hvilken kassan befinner sig, har understöd icke kunnat — officiellt åtminstone — medgifvas. Jag anser därför, att, då stiftets byggnadsfond alls icke varit afsedd att användas utslutande för nybyggnad och förändring af läroverksbyggnaden i Skara, det är obilligt af staten att fordra, att denna kassa skall för detta ändamål användas, hvarigenom äfven de andra läroverken inom stiftet gå miste om det understöd från denna kassa, de hafva rätt att påräkna.

Det är icke min mening och jag har icke mod att yrka afslag å hvad statsutskottet i ty fall här föreslagit. Då skulle jag otvivelaktigt ådraga mig vredens åsror från en ärad statsutskottsledamot på stockholmsbänken. Men jag ber dem, det vederbör, att de vid fullgörande af deras uppdrag att utreda denna fråga måtte med den så förfara, att det förfarandet med billighet och rättvisa öfverensstämmer.

Herr Kihlberg: Den föregående talaren har velat framhålla, att stiftets byggnadskassa icke skulle vara betalningsskyldig för det lån, staten lemnat till Skara allmänna läroverksbyggnad. Det är

något nytt. Något sådant har icke blifvit påstådt i den förklaring, som af vederbörande domkapitel blifvit afgifven. Sälunda skulle detta vara ett nytt läge, hvori frågan kommit. Men jag tror icke, att man så lätt kan frigöra domkapitlets byggnadskassa från dess förbindelser till riksgäldskontoret. Vål är det sant, att kassan i fråga har svårt att fullgöra sina förpligtelser till staten, och vål har det visat sig, att de afbetalningar, som kassan gjort, varit mycket små i förhållande till den annuitet, den förbundit sig att fullgöra. Men icke är vål det en riktig rättsordning, att det skall vara gäldenären, som skall bestämma, om och när han är i tillfälle att fullgöra sina förbindelser till långifvaren, utan långifvaren bör vål hafva någon rätt att kontrollera, om tillgångar finnas eller ej. Här har af vederbörande domkapitel blifvit sagdt, att, fastän stiftets byggnadskassa har en behållning af öfver 17,000 kronor, dessa medel äro behöfliga för bestridande af utgifter för byggnadsföretag å läroverkshus inom stiftet. Detta är ju ett påstående, som möjligen kan vara riktigt; men det kan ej vara rätt, att Riksdagen skall nöja sig blott med en dylik förklaring. Nu har utskottet föreslagit, att, då domkapitlet icke i detalj angifvit, till hvilka ändamål dessa 17,000 kronor skola användas, upplysningar skola af riksgäldskontoret inhemtas, huruvida denna summa är oundgängligen nödig för nu förestående reparationsarbeten, eller om ej någon del skulle kunna utan fara disponeras för att verkställa de afbetalningar, kassan är skyldig att göra på sin skuld. Då utskottet sålunda endast föreslår, att en utredning skall ega rum, och riksgäldskontoret sedan med anledning af densamma vidtaga nödiga åtgärder, är vål detta en så billig begäran, att icke någon borde motsätta sig densamma.

Här har i domkapitlets förklaring framhållits, att det skulle vara önskvärdt och rättvist, att staten efterskänkte dessa medel; men jag tror icke, att Riksdagen är benägen att gå den vägen. Då emellertid en sådan tanke ligger bakom, kan man vål förstå, att vederbörande stiftsstyrelse skall söka på allt sätt skydda denna kassa för att få bibehålla den hel och hällen för egen räkning. Det synes mig därför, att det finnes synnerligen goda skäl att bifalla hvad utskottet här föreslagit, då detta förslag är så mildt emot Skara domkapitel, och jag ber därför, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Sjö: Då statsrevisorerna gjorde anmärkning med anledning deraf, att domkapitlet i Skara icke verkställt föreskrifven ränte- och kapitalbetalning å ifrågavarande lån, och då statsutskottet i följd deraf gjorde den hemställan, som här föreligger, vill jag försäkra herrarne, att det skett icke endast i det allmännas, utan äfven i landets intresse. Skara domkapitel har, såsom nämndt, erhållit detta lån till läroverksbyggnaden i Skara på ganska goda vilkor, nemligen icke blott ett statsanslag på 15,000 riksdaler, utan äfven ett lån på 40,000 riksdaler att återgäldas medelst en annuitet af 5 procent å ursprungliga beloppet. Så fördelaktigt som detta var, hade man kunnat vänta, att domkapitlet, som borde föregå andra med godt exempel, skulle uppfylla sina förbindelser till punkt och pricka. Så skedde också en tid; men så upphörde inbetalningarna åren 1889—1891, med

anledning hvaraf anmärkning gjordes af statsrevisorerna år 1892. Detta hade till följd — såsom herrarne kunna se af betänkandet — att Riksdagen uppdrog åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i skrifvelse till domkapitlet framhålla, att stiftets byggnadskassa vore skyldig att fullgöra sina förbindelser. Med anledning häraf inbetalade domkapitlet under de följande åren 8,300 kronor. Men 1896 underlät åter domkapitlet att göra någon inbetalning. På grund deraf gjorde förlidet års statsrevisorer å nyo anmärkning, hvilken haft till följd, att statsutskottet framkommit med det förslag, som nu föreligger. Jag tror icke, att detta förslag är obilligt, och jag vill fördenskuil hemställa om bifall till detsamma. Jag gör detta så mycket hellre, som jag tror, att stiftets byggnadskassa mycket väl kan fullgöra sina skyldigheter, när man finner, att behållningen i kassan förlidet år, då domkapitlet afgaf sin förklaring med anledning af revisorernas anmärkning, var 17,551 kronor, under det att behållningen år 1892 icke utgjorde mer än 13,104 kronor. Detta synes mig vara ett ytterligare skäl för Riksdagen att bifalla hvad utskottet här föreslagit, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 4 och 5.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 6 och 7.

Lades till handlingarne.

Punkten 8.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

Uppå derom af herr vice talmannen gjord bemställan, beslöt kammaren att nästa lördag den 12 dennes företaga val af dels tjugufyra valmän för utseende af Riksdagens fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret efter de af bemälde fullmäktige, hvilka äro i tur att afgå, äfvensom suppleanter för fullmäktige i nämnda bank och kontor, och dels sex suppleanter för nämnde valmän.

§ 12.

Efter föredragning, hvart för sig, af statsutskottets utlåtanden:

n:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående uppåtelse af jord från kyrkoherdebostället i Anundsjö församling, och

n:o 30, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning och disposition af vissa delar af Åsele sockens kyrkplats,

biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 13.

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.

Härefter företogs till behandling bevillningsutskottets betänkande n:o 10, i anledning af väckt motion om tull å tack- och barlastjern samt skrot.

Med tillstyrkande af berörda, inom Första Kammaren af herrar *C. H. Lundström* och *E. M. Unger* afgifna motion, n:o 24, hemställde utskottet under *punkten 1*,

att tack- och barlastjern samt skrot måtte åsättas en tullsats af 1 krona 20 öre för 100 kilogram.

Emot denna utskottets hemställan hade reservationer afgifvits:

af herr *Fredholm*, hvilken hemställt, att det af motionärerna väckta och af utskottet tillstyrkta förslaget om åsättande af tull å tack- och barlastjern samt skrot icke måtte af Riksdagen bifallas;

af herr vice talmannen *Swartling*, hvilken hemställt, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas;

af herr *Bergendahl*, som yrkat, att tack- och barlastjern samt skrot måtte åsättas en tullsats af 80 öre för 100 kilogram;

samt af herrar friherre *von Schwerin*, *Jansson* i Krakerud, *Olsson* i Sörnäs, *Lundström*, *Meyer*, *Eriksson* i Elgered och *O. Persson* i Rinkaby.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr friherre von Schwerin: Herr talman, mina herrar! Detta bevillningsutskottets betänkande n:o 10 hör till de betänkanden, som förut icke voro ovanliga, nemligen sådana, som tillkommit på det sätt, att, då utskottet varit deladt i två lika stora halfvor, det varit den förseglade sedeln, som fält utslaget. Och äfven här finna herrarne, att innehållet i detta betänkande lika väl kunnat vara formuleradt i motsatt riktning.

Mot detta betänkande ha, såsom herrarne se, 13 ledamöter af bevillningsutskottet antecknat sig såsom reservanter och borde det varit minst en till, som der ej bort saknas.

Emellertid hafva vi sju utskottsledamöter reserverat oss in blanco, och detta kommer sig af, att man ej velat ytterligare belasta kammarnes protokoll och utskottets betänkande med en massa skäl, som äro så många gånger tuggade och omtuggade. Man behöfver blott gå till utskottets föregående betänkanden för att finna de olika meningar representerade — vare sig de blifvit de segrande eller icke — som under föregående år uttalats.

Det egentliga hufvudskälet mot denna tull och för den så starka oppositionen mot densamma torde vara det, att man kommit under fund med, att denna tull *ej* är en skyddstull. Såsom herrarne veta, hafva kamrarne i fjor med stor majoritet afslagit denna tull; och för min del beklagar jag, att *ej* alla de, som då röstade för afslag, voro frihandelsvänner, ty så många äro vi *ej*, utan är det klart, att många protektionister också röstade emot denna tull.

Denna tackjernstull är, som sagdt, icke någon skyddstull. Det har nemligen visat sig, att, trots man haft tull på tackjern, importen deraf dock småningom mer och mer ökats. Detta jern är numera en vara, som man absolut behöfver i Sverige för tillverkningen af en mängd artiklar, som till och med numera tillverkas för export.

Jag skall be att få nämna ett par siffror härvidlag, blott för att visa, hvilken roll detta utländska tackjern spelar. En enda firma i Stockholm, som sysselsätter sig med gjutning och maskintillverkning, använde år 1897 eller i fjor för sina tillverkningar 257 ton svenskt tackjern samt 530 ton skrot, och beträffande det sistnämnda råmaterialet får man väl antaga, att en del deraf ursprungligen varit engelskt tackjern. Men af engelskt tackjern använde samma firma samtidigt icke mindre än 2,305 ton, d. v. s. firman förbrukade tio gånger så mycket engelskt som svenskt tackjern. Detta beror just derpå, att det svenska tackjernet är fullkomligt olämpligt för tillverkning af en mängd finare produkter. Denna samma firma har — trots att vi ömsom haft tull och ömsom icke tull — likväl i hög grad ökat sin export på utlandet, hvilket framgår af följande siffror för några år tillbaka: år 1892 exporterades i rundt tal af färdiga varor 50,500 kilogram, år 1893 197,500 kilogram, 1894 196,500 kilogram, 1895 252,000 kilogram, 1896 368,000 kilogram och 1897 750,000 kilogram. Herrarne finna väl, att det är glädjande för oss svenskar, att vi börjat kunna täfla med utlänningarne på ett område, der de förut stått så långt framom oss, och att vi verkligen lyckats skapa oss en så betydande export. Det är en sådan export, som vi böra söka få i gång, men då få vi *ej* heller vara oss sjelfva nog, utan måste importera råmaterial och sedan exportera de färdiga varorna för att få handelsbalansen att gå i hop.

Men hvad skulle den föreslagna tullen göra ensamt för denna enda verkstad, som i fjor använde 2,305 ton engelskt tackjern? Jo, den skulle få i tull betala omkring 27,660 kronor. Ty herrarne skola *ej* tro, att man genom att åsätta tull skulle utestänga importen af engelskt tackjern, utan detta måste användas lika mycket ändå. Följden blefve blott ett fördyrande af firmans tillverkning med åtskilliga tiotusentals kronor, ja, kanske omöjliggörande af dess export på utlandet.

Det engelska tackjernet är så billigt, att, efter hvad jag inhemtat, det i dagarne kan erhållas cif om bord i svensk hamn, t. ex. Malmö, till ett pris af cirka 48 sh. Det är lätt att räkna ut, hvad detta gör i svenskt mynt: det blir omkring 43 kronor per ton, och den föreslagna tullen af 12 kronor per ton skulle då komma att uppgå till bortåt 30 procent af varans värde. Ja, kunde denna tull utestänga det engelska tackjernet, hade den någon rimlighet för sig, men detta är, som jag flera gånger sagt, *ej* möjligt. Tullen blefve därför blott en ren finanstull; men jag tror icke, att kammaren är hågad för en

*Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.
(Forts.)*

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.
(Forts.)

ytterligare finanstull med det öfverflöd, som för närvarande råder i statskassan.

Enligt min öfvertygelse finge man, om man effektivt ville utstänga det engelska tackjernet från den svenska marknaden, åsätta detsamma en tull af 3, 4, ja, 5 kronor per 100 kilogram i stället för den här föreslagna. Då först kunde man hoppas på en sådan utstängning — ehuru kanske ej ens då fullkomligt.

Jag har med dessa ord blott velat visa, med stöd af några siffror, att det här ej är fråga om en *skyddstull*, utan om en ren *finanstull*; och jag hoppas, att kammaren måtte afslå detta förslag med sådan majoritet, att den slipper att vidare af detsamma besväras.

Herr talman! Jag ber således att få yrka afslag så väl å utskottets hemställan som å den i ämnet väckta motionen.

Herr *Bromée* instämde häruti.

Herr Centerwall: Herr vice talman! Man brukar säga, att fyra ögon se mer än två, men det behöfves sanuerligen icke mer än *ett* öga för att se svagheten i utskottets motivering i förevarande fall.

Såsom herr Fredholm till full evidens har visat, lider utskottets motivering, för det första af att den bevisat för mycket, för det andra af att den bevisat för litet, och för det tredje af att den ej bevisar någonting alls. Dertill komma sådana saker, som att utskottet motsagt sig sjelft, samt vidare, att — om utskottet också skulle haft aldrig så rätt — denna tull ej kommer till den nytta, som man tänkt sig att den skulle göra, ty i det fallet är den för låg. Och för öfrigt hafva friherre Schwerin och före honom herr Fredholm visat, att den i alla fall ej väsentligen skulle minska importen af engelskt gjuttackjern.

Nu hoppas jag, att utskottets majoritet ej blir förargad öfver dessa ord, ty, såsom friherre Schwerin upplyste, består utskottets majoritet egentligen i den förseglade sedeln, och den måtte väl ej bli förargad.

När man skall bedöma en saks innebörd, skall man fråga — det sade redan de romerska juristerna och det säga än i dag de moderna nationalekonomerna: 1:o hvem kommer den till nytta; 2:o hvem kommer den till skada; och 3:o finnes det någon omständighet, som, oaktadt saken kommer till skada för somliga personer, kan motväga detta, finnes det sålunda andra på frågan inverkan omständigheter, som göra, att nyttan blir öfvervägande?

Hvem kommer nu denna tull till nytta? Det framskymtar i utskottets betänkande, som jag ty värr för tillfället icke kan läsa, att *några* ha begärt denna tull för att skydda sin näring. Hvilka äro de? Jag vet det ej, och den sannolikhetsberäkning, som står mig till buds, har ej heller räckt till för att låta mig med full säkerhet utfinna det, såvida det ej skulle vara samma personer, som i fjor voro så ifriga för Krylbo-banan. Är det så, att det råder tryck i mellersta Sveriges brukshandtering, nå väl, så vill jag ej tvifla på deras ord, som säga det. Jag betviflar ej, att det kan finnas tryck, men jag tror mig dock se, att åtminstone här i Stockholm den manometer, som mäter detta tryck, fylles med champagne.

Hvilka kommer denna tull att skada? Jo, gjuterierna, och det är

detta, som närmast uppkallat mig. I den ort, som jag representerar, finnes nemligen ett stort och uppblomstrande gjuteri, som nu håller på att än ytterligare utvidgas. Jag skulle äfven kunna nämna, huru mycket detta gjuteri skulle få betala mera årligen i följd af tullen, i fall det vore af det ringaste intresse för kammaren att få höra siffran. Denna tull skulle för gjuteriet i fråga visserligen icke förminska dess export — det exporterar nemligen ej, utan säljer sina produkter inom landet — men den skulle fördyra dess tillverkning och göra det svårare för detsamma att bestå i konkurrensen. Herrarne veta alla, att när en person, som har ett större landtbruk, skall ha en landbruksmaskin, så skrifer han icke till *en* mekanisk verkstad eller *ett* gjuteri, utan till 2, 3, 4 eller 5 stycken. För att då få en beställning, måste dessa verkstäder bjuda under hvarandra ganska väsentligt, och så uppstår en konkurrens inom landet, som för öfrigt är förutsatt i de protektionistiska läroböckerna och utgör en hörnsten i det protektionistiska systemet.

Gjuterierna skulle alltså förtjena mindre, än de förut gjort och eljest skulle göra. Blir denna tull åsatt, kunna de ej aflöna sina arbetare såsom hittills, och det kan väl hända, att åtskilliga af dem få lof att afskeda en del af sina arbetare. Och den, som känner de svenske gjuteriarbetarnes förhållanden, vet, hvad detta betyder.

Nu kan man fråga: finnes det andra skäl, som tala för, att denna tull i alla fall beslutes? Då har det blifvit mig sagdt af högt aktade och ärade vänner, som äro protektionister — och hvarför skulle de ej få vara protektionister?, det är lika nödvändigt, att det fins protektionister i verlden som frihandlare; och det är lika nödvändigt, att det fins konservative som liberale, ty konservatismen utgör friktionen, som hindrar, att allt går för fort, ehuru den, som all friktion, egentligen är till blott för att öfvervinnas — desse protektionistiske vänner hafva sagt mig, att denna tull är en hörnsten för deras system. Nej, mina herrar, jag tror icke, att den är någon hörnsten. Om *en* person säger, att tullen skall vara 80 öre, och *en annan*, att den skall vara en krona 20 öre, så säger jag: det måtte ej vara någon hörnsten, ty en sådan måste vara fullt bestämd till sina dimensioner — eljest duger den icke. Nej, jag tror för min del, att detta är en utväxt på systemet. Nu är det visserligen sant, att man icke får skära bort alla utväxter; man får t. ex. icke skära bort puckeln på en puckelryggig människa, utan måste afvakta tidens ortopediska inverkan, som möjligen någon gång kan göra, att han blir rak i ryggen igen.

Får man emellertid ej skära bort alla utväxter, så får man å andra sidan icke *sätta till* några utväxter på ett för öfrigt, såsom man på vissa håll tycker, välskapadt och bra system. Och denna tull, den är en utväxt och ingenting annat.

Nu vore det ju min skyldighet att komma icke endast med ord, ord, ord, utan äfven med siffror och fakta; och det vore en smal sak, ty de finnas i de trenne senaste årgångarna af Första Kammarens protokoll framlagda af den mest kompetente i hela Sverige på detta område, nemligen generaldirektören och chefen för kongl. kommerskollegium. De finnas för öfrigt framlagda till denna kammares protokoll i fjor af herr Pegelow m. fl., och de äro så omtuggade i tidnin-

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.
(Förta.)

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.
(Forts.)

garna, att jag tror, att de sitta qvar i minnet på hvar och en, som har något intresse för denna sak. Och de komma nog äfven fram här i dag. Allt nog — jag skall icke mera taga kammarens tid i anspråk. utau ber att, i likhet med friherre von Schwerin, få yrka afslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Herr Hammarström: Här om dagen uttalades här i kammaren beträffande en då föreliggande fråga den önskan, att densamma måtte en gång för alla försvinna från Riksdagens bord. Samma önskan kan man med skäl hysa beträffande nu föreliggande fråga.

De motiv, som af professoren Wijkander anfördes år 1896 i hans då väckta motion om afskaffande af tackjernstullen, stå ännu oförändrade qvar. Han har i denna motion sammanfattat sina motiv på några rader, som stå strax före motionens kläm och som jag skall be att få uppläsa. »Det framgår häraf», säger han, »att införseln af engelskt tackjern icke minskats genom påläggning af 1892 års tullsats; att förbrukningen af svenskt träkolstäckjern för gjutning icke efter tullen införande ökats; att priset på det svenska träkolsgjuttackjernet, som efter liksom före tullens åsättande användts till blandning med det engelska för åstadkommande af starkare gjutgods, icke stigit, utan tvärtom nedgått i jembredd med annat jern; att ingen inhemsk tillverkning af koksgjuttackjern uppstått; att, under det landets tackjernstilverkare icke haft någon som helst nytta af den åsatta tullen, gjuterierna och de mekaniska verkstäderna deremot af densamma haft väsentlig skada, i det de fått sin råvara fördyrad med tullens hela belopp, uppgående till cirka 18 procent af värdet, och sålunda hafva betydligt ökade svårigheter, särskildt att uthärda konkurrensen vid export; samt att en finanstull å inmot en fjerdedels million sålunda upptagits å gjutgods, som till största delen måste räknas till de för den stora allmänheten nyttiga och nödvändiga artiklarne, under det att statskassan ej varit i behof af en sådan beskattning.»

Allt detta gäller ännu oförändradt med undantag af den sista satsen, ty införseln af tackjern har än vidare ökats, och följaktligen skulle statens inkomster af tullen blifva betydligt större — något, som talar ännu något starkare mot det föreliggande förslaget.

Det yttrades af en talare i Första Kammaren sistlidne lördag, under öfverläggning om detta betänkande, att »tackjernstullen är en hörnsten för systemet». Om så skulle vara, då vore hela systemet, såsom innebärande skydd för svenska näringar, ganska klent grundadt, ty den nu ifrågavarande tullen är ju, enligt skyddsvännernas eget medgifvande, såsom *skyddstull* synnerligen omtvistad. Vi veta ju alla, att våra mekaniska verkstäder på sista tiden lyckats erhålla ganska afsevärda beställningar från utlandet. Är det då ej allt skäl att låta det för dessa verkstäder alldeles outhärliga kokstäckjernet tullfritt införas för att icke genom dess fördyrande göra konkurrensen med utlandets verkstäder omöjlig. Den ökade afsättning, som derigenom vinnes, kommer, genom att på detta sätt bidra till utjemnande af vår handelsbalans med utlandet, att mer än väl godtgöra, hvad staten går miste om genom att låta tackjernnet fortfarande tullfritt införas.

I öfrigt har herr Fredholm i siu reservation så fullständigt bemött

de skäl, som framstälts i motionen och till stöd för utskottets hemställan, att jag ej vidare skall upptaga kammarens tid, utan ber att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den af herr Fredholm vid betänkandet fogade reservation.

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.
(Forts.)

Herr Th. Nordström: I utskottets motivering läses, att flera svenska masugnar måst nedlägga sin verksamhet, i följd deraf att det ej finnes tull å tackjern. Ja, det är ett faktum, att under detta århundrade ett flertal masugnar måst efter hand nedlägga sin verksamhet, men grunden härtill är en helt annan än den, utskottet antydt.

På samma gång masugnarnes antal högst väsentligt minskats, har ju för öfrigt tackjernstillverkningen högst betydligt ökats — den uppgick vid århundradets början, år 1801, till 77,000 ton, men har nu stigit till 500,000 ton i rundt tal. Således har denna nedläggning af masugnarne icke verkat menligt på tillverkningen.

Hvilken är då den *verkliga* grunden till dessa masugnars nedläggning? Jo, den är tveggehanda — dels ekonomisk och dels teknisk.

Den svenska jernhandteringen var fordومتima och ända fram till omkring midten af detta århundrade, så att säga, en *husslöjd*. Den vinst, som uppstod å denna handtering, skulle emellertid, derest bokföringen varit riktig, förts å *skogens* konto, icke på tackjernstillverkningens konto.

När man senare kom till insigt om skogens värde och kunde på gynsamare och fördelaktigare sätt afsätta skogens produkter — då upphörde ock denna *husslöjd*. Att sälja kolen till de stora bruken och att sälja pappersved m. m. lönade sig bättre.

Detta var den ekonomiska grunden. Den tekniska grunden till masugnarnes nedläggande är den, att handteringen måst koncentrera sig för att kunna bestå i kampen för tillvaron. Man måste tillverka ett godt, för hvarje särskildt ändamål lämpligt tackjern, och därför fordrades teknisk ledning. Detta kunde emellertid icke icke hvar och en af de små bergslagshyttorna bestå sig.

Vidare har genom kommunikationsväsendets utveckling för de stora bruken, som ha kapital att röra sig med, möjligheten ökats att från aflägsnare bygder hemta sitt kol.

Nödvändigheten att koncentrera handteringen för vinnande af ett stort tillverkningsquantum, hvarigenom hvarje ton af detta quantum blir billigare — *det* är grunden dertill, att så många masugnar blifvit nedlagda.

Nu har det sagts, att man kunde tillverka sådant tackjern, som är i fråga, inom Sverige. Det tackjern, som här afses, är engelskt tackjern, lämpligt för tillverkning af handelsgjutgods, d. v. s. pannor, plättpannor, väffeljern, kaminer med mera dylikt. Det är ej så mycket fråga om det gjutgods, som utgår från maskinverkstäderna, maskingjutgodset, ty de verkstäderna behöfva visserligen för sina blandningar en del engelskt tackjern, men de använda äfven svenskt tackjern.

Frågan gäller sålunda, om man skulle kunna i Sverige tillverka tackjern för handelsgjutgods. Ja, det finnes i Småland en liten tillverkning af dylikt jern, myrholmstäckjern; men det jernet har vissa

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.

särskilda, goda egenskaper, som göra, att det betingar ett högt pris — det användes hufvudsakligen som blandning i maskingjutgods vid maskinverkstäderna.

(Forts.)

De verkstäder åter, som ha till uteslutande ändamål att förfärdiga handelsgjutgods, måste alltid använda engelskt tackjern. Skulle vi sjelfva försöka tillverka den qvantitet, som här är i fråga, motsvarande den årliga importen, hvilken för 1897 uppgick till omkring 54,000 ton — den var det året mycket stor på grund af vissa förhållanden, bland annat gjutgodsfabrikanternas sträfvan att åstadkomma stora qvantiteter för att exportera till Norge, medan ännu tid var — så är att märka, att det ej behöfs mer än en enda, ingalunda stor masugn för att framställa denna qvantitet. Men om dervid såsom bränsle skulle användas träkol, befve jernet för dyrt. Malmer i och för produktion af dylikt jern ha vi möjligen i tillräcklig mängd, men våra tillgångar på träkol äro knappa. Det vore att kasta bort de för vår svenska jernhandtering så viktiga träkolen på fabrikat, hvarför de icke oundgängligen behövas.

Det svenska jernet lefver ju på sin kvalitet: det är den, som gör, att det står sig i alla stormar och kan kämpa sig fram i konkurrensen på världsmarknaden.

För att med fördel kunna tillverka gjuttackjern efter engelsk metod, finge man sätta upp en stor kokmasugn, och om en sådan skall bära sig, måste den årligen tillverka omkring 140 à 150 tusen ton. Således skulle denna masugn på 4 à 5 månader kunna producera allt, hvad vi i den vägen behöfva. Hela den öfriga delen af året skulle den alltså drifva sin tillverkning i konkurrens med de redan bestående svenska masugnarne. Det finnes således enligt mitt förmenande icke något skäl att söka hindra importen af sådant gjuttackjern, som här är i fråga, och af hvilket — som jag nämnt — de svenska gjuterierna hafva den allra största nytta och som de ovilkorligen behöfva. Skulle priset på denna vara stiga, skulle derigenom den exportmarknad, som de redan förskaffat sig ej allenast i Norge och angränsande länder, utan i södra Afrika med flera ställen komma att lida afbräck. Och det kan väl icke vara meningen att åstadkomma något sådant; vi skola väl snarare sträfva att öka vår export.

För min del är jag sålunda alldeles öfvertygad, att den tull, som nu är i fråga, icke skall lända den svenska jernhandteringen såsom tillverkare af kvalitetsjern till någon nytta; att den deremot är af bestämd skada för gjuteriindustrien; och att, om man inom Sverige skulle tillverka den qvantitet tackjern, som motsvarar den årliga importen, detta skulle medföra en för den svenska tackjernsfabrikationen obehaglig konkurrens, äfvensom göra det svenska jernet misstänkt för att vara uppblandadt med kokstäckjern.

På grund af dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka afslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Petersson i Boestad: Herr vice talman! Enär Riksdagen förlidet år afslog motionerna om tull på tackjern, så finner jag ej heller nu skäl, hvilka tala för, att man skall ändra åsigter, då inga nya anledningar dertill sedan dess förekommit.

Som vi veta, behöfva gjuterierna nödvändigt engelskt tackjern att tillsätta det svenska för en stor del af sina tillverkningar.

De mekaniska verkstäderna ha tagit ett så storartadt uppsving, att de lyckats få marknad i utlandet, hvarför jag tror, att denna industri har gjort sig väl förtjent af att *skyddas*.

Jag ber att få anföra några ord ur en artikel i »Stockholms Dagblad» för i förgår, som berör denna fråga under rubrik: »Sveriges ekonomiska framsteg. Ett engelskt omdöme. Vår korrespondent i London skrifver den 3 mars: Förste legationssekreteraren vid engelska ambassaden i Stockholm mr Arthur Herbert har till engelska utrikesdepartementet inskickat en med stor omsorg utarbetad rapport om Sveriges handel, industri, statsfinanser m. m. Han omnämner i främsta rummet stockholmsutställningen, hvilken, enligt hvad mr Herbert tror, dragit den allmänna uppmärksamheten på icke blott de svenska fabriksvarorna, utan ock på möjligheterna af att Sverige kan blifva ett stort jernexporterande land ej endast i fråga om råmaterialier, utan jemväl i fråga om maskiner, redskap, gjutgods m. m. Sverige börjar nu realisera fördelarna af att exportera manufakturartiklar i stället för råvaror och söker ifrigt nya och större utländska marknader. Industriens tillstånd är gynsamt för en sådan utveckling, strejker äro sällsynta, och emigrationen minskas år efter år. En af de förnämsta faktorerna för utvecklandet af den svenska industrien är de utmärkta tekniska undervisningsanstalterna. Att för ett antal år sedan hafva talat om Sverige som Englands medtäflare i fråga om utmärkt arbete (skilled labour) skulle hafva räknats som galenskap, men nu är tillverkningen af maskiner och redskap i Sverige fullt ut lika god eller ännu bättre, än hvad som presteras i de flesta andra länder.»

Dessa uttalanden äro värda att beakta, och jag tror, att de äro sanningsenliga.

Allt för häftiga omkastningar på tullagstiftningens område äro skadliga; och i denna fråga skulle, i händelse den ifrågavarande tullen åsattes, kunna uppstå en osund spekulation medelst intagande på nederlag af stora partier utländskt *gjutjern* i förväg, innan tullsatserna hunnit tillämpas.

Med anledning af hvad jag nu anfört, yrkar jag afslag på bevillningsutskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Nydahl*.

Herr Bergendahl yttrade: Herr vice talman, mina herrar! Det kan ej vara synnerligen angenämt för mig att uppträda i den nu föreliggande frågan, då man vet, hvilken ställning denna kammares majoritet intager till densamma. Men på grund af den punkt, jag alltid stått på vid denna frågas behandling inom Riksdagen, och i anledning af min mot utskottets förslag afgifna reservation, anser jag mig böra yttra några ord.

Som herrarne kunna se af de reservationer, som äro fogade till nu föredragna betänkande, har jag icke kunnat biträda utskottets hemställan om en tullsats af 1 krona 20 öre.

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.
(Forts.)

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.
(Forts.)

Men deremot har jag funnit alla skäl tala för att i så måtto bifalla den föreliggande motionen, att jag ansett mig kunna vara med om återinförande af den gamla tullsatsen eller 80 öre för 100 kilogram. Hufvudskälet var det, att då Riksdagen år 1892 införde denna tullsats satte den på samma gång en derefter lämpad tull å redskap och maskiner samt höjde tullen å gjutgods; skulle nu en förhöjning af tackjernstullen från 80 öre till 1 krona 20 öre ega rum, komme naturligtvis den proportion, som 1892 års Riksdag ansåg lämplig mellan tullen å maskiner och redskap samt gjutgods å ena sidan och tackjern å den andra, att förryckas. Derför vore rättvisast och billigast, att den förutvarande tullsatsen 80 öre återinföres.

1888 års tullkomité förordade en tull af 1 krona, Kongl. Maj:t föreslog i proposition till 1892 års Riksdag en tullafgift af 80 öre, som Riksdagen antog. Hvarför skall man icke då, med fäst afseende vid den fördel, de mekaniska verkstäderna vunnit i och genom tulllagstiftningen 1892, finna det både riktigt och rättvist, att idkare af gjuttackjernsindustrien komma i åtnjutande af den tullsats, Riksdagen en gång godkänt?

Nu säger reservanten herr Fredholm på sid. 8 i sin reservation, att det är ett »jembeforelsevis obetydligt intresse, tillverkningen af gjuttackjern omfattar». Men om så verkligen är förhållandet, kan Riksdagen därför vara berättigad att icke tillgodose detta intresse? Är icke svenska Riksdagen skyldig att tillgodose alla svenska intressen?

På tal om herr Fredholms reservation kan jag icke underlåta att säga ett par ord med anledning af ett yttrande i densamma, som förefaller mig mycket märkvärdigt.

På sid. 13 säges: »Beträffande erinringen om, att nu gällande tullsatser å gjutgods och maskiner skulle vara bestämda under förutsättning af tackjernstull, så får man icke bortse derifrån, att, om detta verkligen varit händelsen» etc. Det förefaller mig synnerligen märkvärdigt, att herr Fredholm här använt ett »om» och att han sålunda kan sätta i fråga, om verkligen tullsaterna å först nämnda artiklar införts i samband med tullen å tackjern. Jag kan icke förstå, att en så kunnig ledamot af bevillningsutskottet som herr Fredholm, »bevillningsutskottets lexikon», kan uttrycka sig i så tvetydiga ordalag. Riksdagen vet nog, huru med saken hänger i hop. Men för den stora allmänheten, som genom tidningarna fått del af herr Fredholms reservation, är det svårt att tydligen inse, att de tullsatser, som gjuterierna och de mekaniska verkstäderna 1892 kommo i åtnjutande af, i viss mån bestämdes med hänsyn till den samtidigt beslutade tackjernstullen, men för den händelse, att någon inom denna kammare skulle finnas, som ej härom är underkunnig, anser jag mig böra återge ett par uttalanden ur den år 1888 tillsatta tullkomiténs utlåtande. Beträffande gjutgods heter det på sid. 130: »Vidare höra och de i någon mån ökade omkostnader, som af den föreslagna tackjernstullen kunna komma att tillskyndas gjuterierna, föranleda någon höjning af tullsaterna å ifrågakvarande artiklar».

Och hvad redskap och maskiner angår, uttalar sig tullkomitén på sid. 118 bland annat sålunda: »Det synes för öfrigt vara endast en skyldig gärd af rättvisa, att åt denna näringsgren beredes något skydd för

dess tillverkningar, helst åtskilliga för densamma erforderliga råmaterialier äro belagda med tull».

Och det var icke obetydliga tullsatser, af hvilka denna näringsgren i följd af 1892 års riksdagsbeslut kom i åtnjutande. Det rörde sig, hvad gjutgods vidkommer, om tullförhöjningar från 25 procent upp till 100 procent. Jag vill anföra några exempel härpå. Enligt 1888 års tulltaxa utgjorde tullen å:

Ang. tull å tack- och barlastjern samt skrot.
(Forts.)

gjutna balkar, eldstadsroster etc. för kilogram 1 öre — nu 2 öre — 100 procents förhöjning;

spislar, ugnar, kaminer etc. för kilogram 2 öre — nu 4 öre — 100 procents förhöjning;

bord, soffor, stolar etc. för kilogram 8 öre — nu 10 öre — 25 procents förhöjning;

kopiepressar, eldredskaps- och paraplyställ etc. för kilogram 15 öre — nu 20 öre — $33\frac{1}{3}$ procents förhöjning;

finare, ej specificerad gjutgods, såsom *blomstervaser, byster* etc. för kilogram 25 öre — nu 50 öre — 100 procents förhöjning;

kassaskåp och kassakistor för 100 kronor 10 kronor — nu 15 kronor — 50 procents förhöjning.

Jag missunnar ej på något sätt de mekaniska verkstäderna deras förtjenst. Jag vet, att de befinna sig i en blomstrand ställning, och det gläder mig. Men jag vill icke vara med om att bereda dem *större* förtjenst på bekostnad af en annan näring. Det kan jag för min del icke finna vara rätt.

Nu talas det i herr Fredholms reservation — för att fortfarande hålla mig till densamma — om att de mekaniska verkstädernas export möjligtvis skulle bli hämmad, om en tull på gjuttackjern skulle bestämmas. Han anför några siffror, hvilka siffror visserligen nyss återgifvits af friherre von Schwerin, men som jag ber att få upprepa, enär de enligt mitt förmenande visa något helt annat, än herr Fredholm med dem velat bevisa.

Han säger, att 1890 utfördes gjutgods till ett värde af 78,000 kronor, 1896 till ett värde af 280,000 kronor, 1890 maskiner för ett värde af 3,025,000 kronor och 1896 maskiner för ett värde af 6,391,000 kronor. Sammanlagda värdet af omnämnda exportartiklar, som år 1890 uppgick till 3,103,000 kronor, hade 1896 ökat till 6,671,000 kronor eller mer än fördubblats. Ja, mina herrar, och det just under denna tid, som tull funnits på gjuttackjern. Har nu denna tull på något sätt hindrat exporten? Nej, tvärtom, exporten har ju ökat betydligt. Och herr Fredholm skall säkerligen vid närmare eftertänkande finna, huru exporten, oaktadt denna tackjernstull, visat en lysande utveckling. Sedan frågar herr Fredholm — han kommer till slut med en liten hotelse —: om den här tullen blir införd, hvad blir då följden? Jo, att de mekaniska verkstäderna måste höja sina pris, och att det blir allmänheten, som får betala denna höjning. Men icke har jag kommit under fund med, att, när 1897 tullen borttogs, dessa mekaniska verkstäder från och med den tiden nedsatt sina pris; det har

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.
(Forts.)

jag åtminstone icke hört talas om. Och jag kan icke föreställa mig, att, om tullen återinföres, de då skulle tillåta sig att höja prisen; om det skulle vara någon, som företoge sig en sådan åtgärd, tror jag, att konkurrensen inom landet skulle visa sig vara så stor, att han snart skulle få återgå till de gamla prisen. Jag tror icke, att ett sådant framkastadt påstående skulle komma att i verkligheten realiseras.

Nu har deremot, som herr Fredholm mycket väl känner till, en annan sida af saken framhållits — detta ifrån en mycket framstående ledamot af bevillningsutskottet, hvilken uti denna fråga står på samma sida som herr Fredholm — och det är, att om tackjernet kommer att fortfarande vara tullfritt, bör en tullnedsättning på de mekaniska verkstädernas och gjuteriernas produkter ega rum. Jag antar, att, när ett sådant uttalande kommit från en sådan man, resultatet blir, att vi till nästa riksdag få en motion i den riktningen, och att denna kammares majoritet kommer att ansluta sig till densamma, och af många skäl tar jag för alldeles afgjort, att också Första Kammaren kommer att göra detsamma.

Men nu frågar jag, mina herrar, om detta är rätta sättet att lösa denna fråga? Är det skäl att sänka tullsatserna på de mekaniska verkstädernas produkter och derigenom locka in den utländska konkurrensen? Jag tror det ej; då är det vida bättre att återinföra denna lilla tullsats.

Till sist vill jag framhålla, att uti två af de vid utskottets betänkande bifogade reservationer riktigt den förebräelsen mot dem, som stå på samma sida som jag, att vi genom upphörliga rubbningar i tullsatserna vållat olägenheter på det industriella området. Jag frågar herrar reseranter: hvilka äro de, som i sjelfva verket åstadkommit rubbningar i dessa förhållanden? År 1892 infördes ifrågavarande, af mig nu föreslagna tullsats; år 1896 togo herrarne bort den.

Huru kan man tala om vankelmod på den sidan, der det finnes en kammarens ledamot, som både som ledamot af tullkomitén förordad en ännu högre tull, och sedan biträdt 1892 års Riksdags beslut om den nu af mig föreslagna tullsatsens införande — och som nu ej vill vara med om någon tull alls? Hvar är vankelmodet och hvar träffar förebräelsen? Icke på den sidan, der jag står.

Herr talman, på grund af hvad jag nu i korthet anfört, yrkar jag bifall till min reservation.

Herr Fredholm: Då jag haft tillfälle att i min reservation anföra alla de skäl, som i mina ögon synas tala för att icke åsätta tackjern någon tull, hade jag icke tänkt att i denna fråga begära ordet. Men då jag detta oakadt gjort det, har det skett för att med ett par ord bemöta, hvad den siste talaren mot mig anfört.

Han förvånade sig öfver, att jag icke ville vara med om att åsätta tull å gjuttackjern, därför att tillverkningen deraf vore obetydlig i jmförelse med tillverkningen af annat tackjern, och således af ett för tackjernstillverkningen i sin helhet ringa intresse, och han ansåg, att den omständigheten, att näringen var obetydlig, icke bort vara ett motiv för mig att motsätta mig beviljandet af denna tull. Ja, om motivet endast varit detta, att näringen i fråga är obetydlig och ingen-

ting annat, så hade han möjligen haft skäl för sin förvåning, men om man, såsom här är fallet, skall främja ett obetydligt näringsintresse på bekostnad af stora och viktiga näringars intressen, då bör det icke förvåna någon, om jag anser, att större hänsyn måste tagas till det stora och viktiga intresset än till det lilla.

Vidare förvånade sig samme talare öfver att jag kunde ifrågasätta, att tullen å gjutgods blifvit åsatt på grund af att man införde tackjernstullen. Jag hade verkligen ifrån början samma uppfattning som han, nemligen att tullen på gjutgods åsattes just på grund af tackjernstullen, och jag uttalade äfven detta här i kammaren år 1896, men jag blef då bemött af den ärade ledamoten af tullkomitén, som den föregående talaren åsyftade, och hvilken för närvarande för ordet här i kammaren. Han förklarade då, att det icke hufvudsakligen var på grund af den år 1892 stadgade tullsatsen å tack- och barlastjern, som tullen å dessa artiklar (gjutgodsartiklar) bestämdes till nu gällande belopp, utan dessa hafva föreslagits och bestämts hufvudsakligen derför, att det visat sig vara en allt jemt växande införsel af nämnda slags föremål. Under sådana förhållanden torde herrarne finna det helt naturligt, att jag ställer mig något tveksam med afseende på *de motiv*, som föranledt åsättandet af gjutgodstullen.

Talaren sade vidare, att den omständigheten, att man under de år, då tullen existerade, haft en allt jemt sig ökande export, vittnar om att tullen icke medfört något skadligt inflytande på ifrågavarande näring. Icke bevisas derigenom, att tackjernstullen varit utan olägenhet för gjutgodstillverkningen, utan i mina ögon endast det, att man oaktadt svårigheterna har kunnat öka exporten till utlandet; och deraf drar jag den slutsatsen, att om man genom tackjernstullens afskaffande minskar svårigheterna, kommer exporten att stiga i ännu högre grad.

Slutligen nämnde talaren, att han icke kunde förutsätta, att, om vi nu återinförde tackjernstullen, gjutgodstillverkarne skulle höja priset på sina varor. Ja, jag kan icke veta, hvad de komme att göra, men när man vet, att tre de största gjuterierna här i landet årligen förbruka 10,000 tons gjuttackjern, och då vidare en tull af 8 kronor per ton skulle försaka dem en utgift af 80,000 kronor, då kan det verkligen ifrågasättas, huruvida dessa gjuteriegare kunna antagas vara villiga att betala sistnämnda summa utan att försöka ta igen något deraf utaf dem, som köpa deras vara. Skulle de åter icke göra detta, finge de ju sjelfva betala hela beloppet, och jag anser det då vara något obilligt att ådraga de nämnda gjuterierna en så betydande skatt.

Med dessa ord tror jag mig hafva bemött, hvad den föregående talaren yttrade, och anhåller jag att få yrka bifall till min reservation.

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! Friherre von Schwerin har för en stund sedan lemnat åtskilliga uppgifter från gjuterier och mekaniska verkstäder här i Stockholm. Jag skall be att få meddela några sådana från ett gjuteri och mekanisk verkstad i Gelfe, hvilken hör till de mest framstående i landet.

»Tillverkningen vid våra gjuterier», heter det uti en mig tillhandakommen skrifvelse, »har utvecklats sig så under de sista 20 åren, att vi nu icke allenast kunnat fylla behovet inom landet på ett

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.
(Forts.)

Ang. tull å
tack- och
barlastjern
samt skrot.
(Forts.)

tillfredsställande sätt, utan äfven kunnat söka oss marknad för våra tillverkningar utom landet och ej så obetydligt till Norge.

Visserligen har detta något försvårats genom mellanrikslagens upphäfvande, men med det försprång, vi nu hafva före norrmännen, vore det ej omöjligt att bibehålla marknad der, om vi finge hafva tackjernet tullfritt, men i motsatt fall är det absolut omöjligt.

Det går då så, att vi måste stanna med afsättningen af våra produkter inom Sverige, och så fort en tryckning i konjunkturerna inträder, så måste vi minska vår tillverkning och afskeda arbetare, och jag är viss på, att jag då ensam får afskeda lika många arbetare, som behöfvas vid nedsmältningen af allt det tackjern, som förbrukas vid alla verkstäder i hela Sverige under ett år.

Äfven om tullen kommer till stånd, kommer jag ej att taga ett enda kilo mera svenskt jern för det, emedan det ändå blifver så mycket dyrare, att det gör 20,000 kronor på vår årstillverkning; och äfven om tullen sattes så högt, att prisen hlefve lika, måste vi på grund af det engelska jernets egenskaper för vårt behof ändå köpa det.»

Under sådana förhållanden är det ju klart, att denna tackjernstull icke skulle bli till nytta för någon annan än statsverket. Det blifver en finanstull — och en finanstull, som statsverket för närvarande icke behöfver. Om statsverket framdeles komme att behöfva de penningar, som genom densamma skulle inflyta, kunde dessa tagas på annat och för öfrigt ett mycket naturligare och rättvisare sätt.

Jag skall därför be att få förena mig med dem, som yrkat afslag å såväl utskottets betänkande som motionen.

Herr Bergendahl: Jag tycker det är för märkvärdigt att höra sådana uttalanden som att tullen i fråga endast skulle blifva till nytta för statsverket. De många motioner i ämnet, som framkommit, och 1892 års Riksdags beslut hafva väl visat, att det måtte finnas andra än statsverket, som hafva intresse af denna tull.

Beträffande herr Fredholms uppgift om, att åtskilliga verkstäder skulle få en förökad utgift af bortåt 80,000 kronor, om tullen återinföres, så vill jag ej bestrida denna uppgift, men herr Fredholm borde då också ha talat om, huru många hundratusen kronor, de varit i tillfälle att oberättigadt förtjena, sedan tackjernstullen borttogs. Samma uttalande gäller herr Waldenström i afseende på de meddelanden, han lemnade.

Herr Fredholm kom å nyo tillbaka till påståendet, att gjuttackjernstullverkningen skulle vara helt obetydlig. Jag har dock redan förut sökt framhålla, att, äfven om den är relativt obetydlig, den dock bör understödjas, och denna närings tillstånd är verkligen för närvarande mycket mera kritiskt, än mängden af kammarens ledamöter tror. I de svenska gjuteriernas produkter ingår dock i öfverskjutande procenthalt svenskt tackjern, men nu hotas det svenska gjuttackjernet att bli undanträngdt helt och hållet, i ty att man börjat importera amerikanskt tackjern, hvilket lär vara af lika god beskaffenhet som vårt och prisbilligare. Jag har här i min hand ett bref, som står till herrarnes disposition. Det är skrifvet den 4 mars detta år af en köpman i södra

delen af landet till en ledamot af Riksdagen, och jag anhåller att få läsa upp detsamma. Denne riksdagsman skref till köpmannen och bad att få en offert å amerikanskt tackjern. Svaret lyder så här: »Under sommarens lopp vänta vi till Sverige några laster af det amerikanska tackjern, som vi under förra året började att importera, nemligen Alabama n:o 3, och hvilket öfverallt vunnit stort erkännande, såsom i alla hänseenden utmärkt. Häraf bedja vi att mot omgående svar frilblifvande få offerera eder cirka 100 å 200 tons till ett pris af 51 (cif Karlshamn) per 3 månader räntefri accept och motse eder omgående order.»

Detta pris af 51 öre utgör 46 kronor per ton. Det vanliga engelska gjuttackjernet beräknas till 43 kronor per ton, och det amerikanska jernet är således endast 3 kronor dyrare, och då det anses i det närmaste vara lika godt som det svenska gjuttackjernet, som kostar 60 kronor per ton vid masgnen, kan det senares tillvaro ifrågasättas.

Med en sådan fara för ögonen, hemställer jag till herrarne, om det icke är skäl att vi, i hvad det på oss beror, så mycket som möjligt söka afvärja denna.

Herr Jansson i Taberg: Herr talman! Med anledning af den siste ärade talarens anförande, ber jag att i kammarens minne få återkalla de petitioner, som Riksdagen förra året fick emottaga från nästan samtliga verkstads- och gjuteriegare i landet, deri de ganska kraftigt undanbådo sig välgerningen af den då ifrågasatta tullen, och jag tager för gifvet, att de nu likaväl som då äro i samma ställning och lika angelägna om att icke få denna tullsats sig pålagd. Det har visats här, hvilka olägenheter en sådan tull skulle medföra, och för min del instämmer jag till fullo i den åsigten, att tullen skulle blifva till ganska stor skada för gjuterihandteringen och till ingen nytta för den svenska tackjernstillverkningen i sin helhet. Det är ju gifvet att om en tull skall få benämningen skyddstull, så måste den också skydda någon befintlig näring. Här i landet finnes ju dock ingen tillverkning af gjuttackjern, och då endast sådant importeras, kan denna tull väl icke gerna få namn af skyddstull. Hvad är den då annat än en finanstull, som vi nu icke behöfva, eller möjligen, hvad som torde vara hufvudsaken för motionärerna och pluraliteten inom utskottet, den felande länken i tullkedjan?

Jag vill icke trötta kammaren med något vidare anförande, utan skall ansluta mig till herr Fredholms reservation och det yttrande, som herr Nordström i Stockholm här nyss haft, hvilka uttalanden jag anser fullständigt belysande för saken.

Jag yrkar bifall till herr Fredholms reservation.

I detta yttrande instämde herr *Aulin*.

Öfverläggningen var härmed slutad. Kammaren afslog såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Punkten 2.

Den i denna punkt omförmälda fråga hade till följd af kammarens beslut beträffande punkten 1 förfallit.

§ 14.

I ordningen förekom dernäst lagutskottets utlåtande n:o 31, i anledning af väckt motion om sådan ändring i gällande konkurslag, att borgenär förhindras att genom uppgifvande af oriktig fordran utöfva obehörigt inflytande på konkursförvaltningen.

Med föranledande af berörda, inom Andra Kammaren af herr *E. Åkerlund* afgifna motion, n:o 157, hemställde utskottet i detta utlåtande:

att Riksdagen måtte i skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utreda, huru vida icke genom lagstiftningsåtgärder må kunna förhindras, att på grund af origtiga fordringsanspråk utöfvas obehörigt inflytande på förvaltningen af konkursbo, och att Kongl. Maj:t derefter täcktes för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill den verkställda utredningen må gifva anledning.

Efter uppläsande af denna utskottets hemställan anförde:

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Den motion, som ligger till grund för lagutskottets hemställan om en skrifvelse till Kongl. Maj:t för att råda bot mot obehörigt inflytande vid val af gode män och sysslomän i konkurser, väcktes redan för två år sedan eller år 1896. Då afstyrkte samma utskott motionen, därför att motionären icke gjort någon antydan om huru han tänkt sig att detta missförhållande skulle kunna afhjelpas. Nu i år har motionären gjort en antydan om att ett bättre förhållande kunde vinnas derigenom, att den beedigade bouppteckningen skulle läggas till grund för rösträtt i konkurs, och att således borgenärer skulle få utöfva rösträtt efter de belopp, för hvilka de äro upptagna i bouppteckningen. Jag kan för min del icke finna, att man bör besluta en skrifvelse i sådant syfte till Kongl. Maj:t, ty skulle endast de borgenärer, hvilkas fordringar finnas upptagna i bouppteckningen, få rösta, så blefve det troligen många, som icke finge utöfva någon rösträtt, oaktadt de hade lika god fordringsrätt som de, hvilka finnas upptagna i bouppteckningen. Jag tänker mig till exempel det fall, att gäldenären är död och urarfva-konkurs uppstår. Då blir bouppteckningen kanske beedigad af någon förmyndare eller tjenare i gäldenärens bo, och man kan då tänka sig, hurudan bouppteckningen skall befinnas. Jag tror därför icke, att denna grundsats kan läggas till grund för en lagstiftning i frågan.

Nu säger visserligen utskottet, att det väl icke är möjligt att lägga endast detta till grund för rösträtten, utan att man bör medgifva rösträtt äfven för sådana klara fordringsbevis, som hafva exekutiv kraft. Men fast man kan hafva ett sådant klart fordringsbevis, som eger exekutiv kraft, så är det därför icke sagdt, att man har någon fordran, ty om anmärkning sedermera sker, kan det befinnas, att skulden blifvit betald; i gäldenärens bo kan måhända påträffas ett qvitto, som visar att en klar revers blifvit infriad, ehuru den icke blifvit återlemnad. Då skulle dock den, som förevisar ett sådant

fordringsbevis, få rösta utan att rätteligen hafva någon fordran i boet, medan deremot den, som verkligen har en fordran, men icke blifvit upptagen i bouppteckningen, skulle beröfvas sin rösträtt. Detta anser jag icke vara rätt.

Utskottet säger vidare: »Deremot vill det förefalla utskottet, som om verkligt skäl icke föreläge att medgifva rösträtt för stridiga fordringsanspråk.»

Ja, hur vet man att det är stridiga fordringsanspråk? Detta blir ej bekant förr än konkursen fortgått eu längre tid, ty först sedan bevakningshandlingar inlemnats, kan man göra anmärkningar mot dem, men icke vid det förhör, då gode män väljas. Skulle man nu kasta om det så, att konkursdomaren redan vid det sammanträde, då gode män väljas, skulle pröfva fordringshandlingarna, så skulle det i många fall kunna hända, att domaren sedermera såsom ordförande i häradsrätten finge upphäfva en dom om en fordringshandling, hvilken förut ansetts ostridig och förklarats giltig, men sedan befunnits vara stridig. Ej heller på denna princip kan man således grunda någon lagändring i denna fråga.

Jag vill nu öfvergå till ett exempel, som utskottet sjelf har tagit fasta på, nemligen att en borgenär i en konkurs bevakat en fordran på 70,000 kronor för förluster, som han trodde sig kunna få göra i framtiden. Jag vill visst icke tvifla på att denna fordran, såsom utskottet säger, sedan blef nedsatt till mindre än 100 kronor, men det borttager icke möjligheten af att han i framtiden verkligen kunnat göra den uppgifna förlusten på gäldenären. Jag vill taga ett exempel härpå. Konkursgäldenären kan vara en byggmästare, som åtagit sig åtskilliga byggnader, som skola uppföras eller redan äro uppförda. För fullgörande af kontrakten om dessa byggnader har han borgesmän, hvilka skola ansvara för byggnadernas bestånd och för att de icke skola få några brister under 5 å 10 år. Under denna tid kan man finna, att svåra bristfälligheter vidlåda byggnaden, och dessa måste då afhjelpas på borgesmannens bekostnad, hvilket kan för dem medföra högst afsevärda förluster. Af detta exempel framgår således, att man alltför väl kan hafva fordringar i en konkurs, hvilkas belopp man ej vid bevakningen kan uppgifva. Äfven detta anser jag vara ett skäl för afslag å den nu föreslagna skrifvelsen.

Utskottet medger visserligen, att, äfven om ett sådant förslag som det af utskottet äsyftade skulle komma till stånd, oegentligheter i nu ifrågavarande afseende i allt fall skulle komma att kvarstå, men menar likväl, att ett sådant förslag skulle medföra öfvervägande fördelar. Jag för min del åter tror, att olägenheterna af ett sådant förslag skulle blifva större än fördelarne, och därför ber jag att få yrka afslag å lagutskottets hemställan.

Herr Ohlsson i Vexjö: Att en fullt praktisk och effektiv lösning af denna fråga möjligen kan blifva förenad med vissa svårigheter, det har, såsom herrarne kunna se af betänkandet, utskottet full väl insett, men utskottet har i allt fall velat för sin del söka medverka till åstadkommande af en förbättrad lagstiftning i detta ämne. Alla äro väl öfverens derom, att nu gällande bestämmelser angående rösträtt i konkurs

äro i påfallande grad svaga och otillfredsställande. Det synes nemligen icke vara lämpligt och rättvist, att, då konkurslagens anda och mening uppenbarligen är den, att borgenärerna i en konkurs skola hafva rösträtt för sina *verkligen egande* fordringar, lagens bestämmelser härom äro så affattade, att snart sagdt hvem som helst kan allenast på en lös uppgift, på ett i hög grad tvifvelaktigt fordringsanspråk förskaffa sig rösträtt och tilläfventyrs rent af dominerande inflytande på förvaltningen af konkursbo. Sådant strider uppenbarligen mot reglerna för en sund lagstiftning, och vi veta äfven, att missbruk af nu antydd art i många fall förekommit.

För min del är jag fullt öfvertygad, att Kongl. Maj:t i förening med lagbyrån och högsta domstolen skall kunna utfinna bestämmelser, som må vara egnade att åstadkomma en tillfredsställande rättsordning i detta afseende, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Ohlsson instämde herrar *Redelius, Jönsson* i Gammals-
torp, *Hultstein, Nilsson* i Skärhus, *Andersson* i Löfhult och *Svensson*
i Karlskrona.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Efter föredragning af lagutskottets utlåtande n:o 32, i anledning af väckt motion angående inskränkning uti den lagstadgade annonseringen beträffande konkurser, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

§ 16.

Ang. ändringar
i legostadgan.

Föredrogs vidare lagutskottets utlåtande n:o 33, i anledning af väckta motioner angående ändringar i gällande legostadga.

I motion n:o 7 inom Första Kammaren hade herr *von Möller* föreslagit: att Riksdagen måtte i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till ny legostadga för husbönder och tjenstehjon.

Vidare hade i särskilda, inom Andra Kammaren afgifna motioner, n:o 19 af herr *A. J. Ericson* i Ransta och n:o 179 af herr *P. Pehrsson* i Åkarp, föreslagits ändringar i vissa uppgifna paragrafer uti ifrågasvarande stadga.

Utskottet hemstälde:

1:o att herr *A. J. Ericsons* föreliggande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

2:o att herr *P. Pehrssons* motion icke måtte af Riksdagen bifallas; och

3:o) att Riksdagen måtte, i anledning af herr von Möllers motion, *Ang. ändringar i legostadgan.* i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till ny legostadga. (Forts.)

Efter föredragning till en början af *mom. 1* anförde

Herr Henricson: Den tid, legostadgan skrefs, rådde ett helt olika förhållande mellan husbönder och tjenare än i närvarande tid. Detta förhållande var då bygd på ett mera patriarkaliskt åskådningssätt, och i denna anda gå också legostadgans föreskrifter. För min del har jag varit mycket tveksam, hvilketdera som skulle vara lämpligast: antingen att slopa hela legostadgan och ersätta den med bestämmelser om ett fritt aftal mellan husbönder och tjenare, eller ock att låta legostadgan undergå en revision. Motionären påstår visserligen, att man genom en ändring af åtskilliga af honom angifna paragrafer i legostadgan skulle kunna afhjälpa bristerna i densamma, men detta är, åtminstone enligt min mening, icke tillräckligt, utan dertill fordras en *fullständig* revision.

Särskildt vill jag påpeka en omständighet, som nödvändiggör detta. Sedan legostadgan infördes, har uppkommit en helt ny klass af tjenare, nemligen statdrängarne. Dessa uppkommo i ganska stort antal på 1850-talet. Vid den tiden inträffade nemligen ett oerhördt uppsving i jordvärdet, och de dittills varande jordtorparne, som till hufvudsakligaste delen utfört arbetet på de större egendomarne, slopades och ersattes med s. k. statdrängar. Tillfällena att bilda eget hem och familj voro då icke så talrika som nu, och ungdomen omfattade därför med begärlighet detta statdrängssystem, obekant som den var med följderna af detsamma. Vid många egendommar uppfördes statdrängskaserner, der många familjer inrymdes, en i hvarje rum. En statdräng är, som vi veta, skyldig att utföra arbete vid gården hvarje dag, och likadant är förhållandet med hans hustru under en del af året. I dessa hem eller kaserner äro således barnen, som i allmänhet äro talrika, åtminstone under en del af året utan vård hela dagarna öfverlemnade åt sig sjelfva, och vid föräldrarnes hemkomst på aftonen mötas dessa i följd af detta förhållande af många ledsambeter, som gifva dem anledning till missmod och missnöje. Detta missnöje tager sig också ofta uttryck på sätt, som måste utöfva ett menligt inflytande på barnen.

I följd af sin hopplösa tillvaro ombyta dessa statdrängar ofta platser. Detta tillgår i allmänhet på så sätt, att de insända sina betyg till kommissionskontoren i städerna, hvilka sedan för dem afsluta tjensteaftal utan att tjenaren mången gång ens vet, hvarthän det kommer att bära för honom.

Jag betraktar således denna tjenstehjonsstadga såsom alldeles olämplig för sådana tjenare, som tillika äro familjefäder.

Man klagat på landsbygden mycket öfver brist på arbetare. Jag tror, att man till stor del har att söka orsaken till detta förhållande just i legostadgans bestämmelser. Den ungdom, som uppvuxit i statdrängshemmen, har allt ifrån sina barnår insupit missnöje med en dylik tillvaro och kan ej gerna förmå sig att taga tjenst såsom statdrängar, utan den tager ofta sin tillflykt till städerna eller också

Ang. ändringar i legostadgan (Forts.) lemman den fosterlandet. Och har således legostadgan efter mitt förmenande i hög grad bidragit till det eljest alldeles onaturliga förhållande, att från ett land, så rikt på resurser och så fattigt på folk som vårt, arbetssökande skulle draga ut till ett annat land, der, enligt mitt förmenande, kampen för tillvaron är mycket svårare än hos oss.

Jag skall icke tillåta mig att göra något yrkande i denna fråga, då jag, såsom jag förut framhållit, är tveksam, huru man bör gå till väga; men det vill jag emellertid framhålla, att skall en revision af legostadgan verkställas, så bör den omfatta *hela* denna stadga och icke allenast några få paragrafer, såsom motionären föreslagit.

Herr Wiklund: Herr vice talman, mina herrar! I likhet med en af motionärerna anser jag, att en revision af gällande legostadga är af nöden. De bestämmelser, som finnas i densamma, ha nemligen tillkommit under helt andra förhållanden än de, hvari vi nu lefva. De kunna möjligen hafva varit lämpliga vid tiden för legostadgans tillkomst, d. v. s. för 60 à 70 år sedan, men numera efterlefas de nästan aldrig. En del bestämmelser finnas också i densamma, hvilka äro rent af barbariska, så att man kan betvifla, om de någonsin kunnat tillämpas.

Hvad som emellertid är alldeles säkert är, att denna stadga numera snart sagdt af ingen följes, vare sig i stad eller på landet. Så ha t. ex. bestämmelserna om utfärdande af orlofseddlar och afskedsbetyg numera allenast blifvit en humbug. Oftast utfärdas icke alls några sådana betyg, utan man får på annat sätt söka skaffa sig upplysningar om huru en tjenare fullgjort sina skyldigheter, och när någon gång sådana betyg utfärdas, så följes snart sagdt aldrig legostadgans föreskrift, att man skall noga följa sanning och rättvisa. Afskedsbetygen utfärdas vanligen först vid tjänstetidens slut, då en del försummelse från tjenarens sida blifvit bortglömda eller man i allt fall vill öfverskynda dem, och följden blir den, att tjenaren i vanliga fall får ett vackert betyg, hvarmed han sedan vilseleder andra, då han skall söka ny plats.

Ett tidsenligare och mera lämpligt sätt att gå till väga synes mig vara att införa betygsböcker för tjenarne. I sådana kunde man under tjänstetidens lopp göra anteckningar, och i hvarje fall kunde en ny husbonde af dem åtminstone få en säker upplysning, hvar tjenaren förut haft tjänst.

Man kan ju visserligen säga, att legostadgan är alldeles öfverflödigt, den kan gerna upphävas, då man ju alltid har att tillgå det fria aftalet eller skriftliga kontrakt. Dessa tror jag emellertid lätt kunna leda till tvister och misshälligheter mellan husbönder och tjenare.

I de stora städerna går det väl an, der tjenarne äro anställda endast för månad eller ännu kortare tid. De blifva der snarare daglönare än tjenare, anställda som de äro på så lösliga villkor, att husbonden kan, när han så behagar, afvisa tjenaren ur tjänsten, och tjenaren å sin sida också utan minsta särskilda orsak kan öfvergifva sin plats. På landsbygden åter råda helt andra förhållanden. Der måste man antaga tjenaren för längre tid, vanligen för helt år, och man kan der

icke vara nöjd med att de skola ha rätt att när som helst afvika från platsen, enär man der har ganska svårt att anskaffa någon annan i stället.

Ang. ändringar
i legostadgan.

(Forts.)

Jag anser således, att rättsförhållandena mellan husbönder och tjenare allt fortfarande böra regleras genom i lag stadgade bestämmelser, men då jag på samma gång anser, att den nuvarande legostadgan är betydligt föråldrad och otidsenlig, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2.

Bifölls jemväl.

Beträffande slutligen *mom. 3* anförde:

Herr Branting: Det kunde ju tyckas, som om alla de, hvilka anse den nuvarande legostadgan alldeles föråldrad, alldeles icke tjänande sitt syfte, skulle vara ense om en skrifvelse i det syfte, utskottet föreslagit, nemligen att få en revision af denna legostadga och en mera tidsenlig sådan till stånd. Emellertid ber jag få anmärka, att det finnes skäl, som göra, att man kan ställa sig minst sagdt tveksam om lämpligheten af att nu gå in på utskottets hemställan.

Ett väsentligt skäl härför ligger i utskottets egen motivering. Jag ber dervid först att få anmärka det föga logiska i utskottets förfarande, då det i början i första stycket framhåller, att utskottet ännu år 1896 afstyrkte aflåtandet af en skrifvelse om revision af legostadgan, men sedan i andra stycket talar om att det emellertid finnes åtskilliga föråldrade och olämpliga bestämmelser i den, och att därför kanske en revision ändock borde ske. Det är en öfvergång, som jag visserligen tror att utskottet kanske behöft för att någorlunda sauvera sig sjelft, men knappast bör väl Riksdagen få in sådant i en skrifvelse till Kongl. Maj:t.

Emellertid är det ändå ett värre förhållande, som för mig är hufvudskälet för min tvekan, nemligen en passus i det tredje stycket, der det heter: »utskottet anser, att vid en omarbetning af legostadgan *hufvudgrunderna för densamma kunna och böra lemnas orubbade* eller i allt fall af en sådan varsamt beröras». Det vill säga, att Riksdagen, i fall den skulle med en sådan motivering skriva till Kongl. Maj:t och begära revision af legostadgan, skulle på samma gång bundit sig till att förklara hufvudgrunderna i denna legostadga vara riktiga och endast begära en syn öfver densamma, så att med bibehållande af dessa hufvudgrunder den skulle bli litet mera handterlig för sitt ändamål.

På en sådan ståndpunkt kan jag naturligtvis icke på något vilkor gå in. Om man frågar: hvad är hufvudgrunden för nuvarande legostadga?, så måste svaras, att det är det förhållande, som af utskottet sjelft med ett förskönaude namn betecknats som »patriarkaliskt», d. v. s. förhållandet af öfverordnade gent emot underordnade. Jag tror, att för dem, som i detta fall stå på en modern grund och anse, att vid arbets-

Ang. ändringar i *legostadgan*.
(Forts.)
afstal det icke bör vara fråga om öfverordnade och underordnade, utan helt enkelt om ett afstal att lemna en viss prestation af arbete mot åtnjutande i stället af vissa förmåner, det icke kan vara alls passande att gå in på att ens i motiveringen till en skrifvelse få med en så betänkligh passus som den af mig här åberopade. Det blefve att slå fast detta förhållande mellan underordnade och öfverordnade äfven i den reviderade legostadgan, och det är klart, att jag för min del icke kan vara med derom.

Härtill kommer ytterligare den omständigheten, att, om man spørjer hvad det skulle blifva för en följd af en sådan skrifvelse, man måste svara, att antagligen en komité blefve tillsatt till alla de otaliga, vi redan hafva, som skulle ytterligare studera denna fråga och afgifva ett utlåtande angående huru en reviderad legostadga skulle se ut. I denna komité — det kan man väl med bestämdhet säga på förhand — skulle den ena partens åsikter och uppfattning alls icke komma till ordet. Det förslag till en revision af legostadgan, som skulle framkomma möjligen efter en behandling på grund af denna skrifvelse, skulle komma att endast gifva uttryck åt, huru husbönderna i Sverige i slutet på 1890-talet anse för sin del, att en lämplig och för dem tjenlig legostadga skulle vara anordnad.

Den tid kommer nog, mina herrar, då vi komma på allvar inför frågan om att ställa upp och införlifva med vår lagstiftning en *arbetsbalk*, som kommer att rada in sig i de öfriga viktiga hufvudbestämmelser, hvarmed denna lagstiftning sysselsätter sig. Men den arbetsbalken bör icke skrivas och torde icke kunna lämpligen skrivas, förrän båda parterna vid arbetsaftalen blifvit någorlunda jemställdt representerade bland dem, som skola gå i författning om att affatta den samma.

Då jag för min del icke är öfvertygad om, att man har något skäl att antaga, att ett sådant rättvist och jemlikt förhållande kan komma att inträda vid en nu företagen revision af legostadgan, utan endast att denna revision, som sagdt, i bästa fall skulle konstatera den lilla utveckling, som kan hafva skett i husbondeuppfattningen på ett sextiotial år, men de arbetandes synpunkter dervid föga eller intet komme till beaktande, ber jag, herr vice talman, att få yrka afslag å förslaget om en revision af legostadgan under nuvarande förhållanden och således afslag å utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Skärhus: Herr talman, mina herrar! Hvad beträffar de framställningar och ändringsförslag, som gjorts af motionärerna, hafva de två första, som äro behandlade i punkterna 1 och 2, af kammaren redan med bifall till utskottets betänkande afslagits. Det var omöjligt för utskottet att ingå på dessa förslag, utan utskottet ansåg som en nödvändig följd af alltsammans, att hela legostadgan skulle genomgå en revision.

Beträffande den omständighet, som herr Branting berörde, nemligen att icke ett sådant patriarkaliskt förhållande mellan arbetare och arbetsgifvare eller husbönder och tjenare skulle förekomma, som i motionen antydes, så kan jag försäkra herr Branting, att det verkligen ännu finnes på många ställen samt att detsamma äfven skulle kunnat

fortgå, derest icke genom agitation detta blifvit stördt. Men det ^{Ang. ändringar} fins ock i legostadgan många punkter, som äro alldeles föråldrade och ^{i legostadgan.} omöjligen i närvarande tid kunna finna någon tillämpning. Det är ju alldeles uppenbart, att det är nödvändigt att hafva någon grund, på hvilken man kan bygga öfverenskommelser mellan tjenare och husbönder, såsom en särskild lag. Det är omöjligt för tjenare att sätta sig in i förhållandena på ett sådant sätt, att de skulle kunna uppgöra för sig betryggande kontrakt, hvarigenom dessa kontrakt skulle kunna leda till ofantligt missbruk från husböndernas sida, så att tjenare kunde komma in under synnerligen svåra förhållanden. En sådan revision, som lagutskottet åsyftat, lär icke komma till stånd, förrän den kommer under Riksdagens pröfning. Då finnas väl ock män i Riksdagen, när den kommer att läggas fram för Riksdagen, som kunna göra sådana inlägg i frågan, som kunna blifva till framtida nytta för såväl husbönder som tjenare. För min del har jag det största förtroende der-till, ty det skall väl ej ha gått så långt som herr Branting tror.

Under sådana förhållanden skall jag, herr talman, anhålla att få yrka bifall till lagutskottets framställning.

Herr Petersson i Fräntorp: Herr Branting nämnde i sitt anförande, att lagutskottet nu kommit till ett helt annat resultat än 1896. Ja, det är mycket sant, men jag får för min del bekänna, att jag sedan dess erfarit mycket, som gjort, att jag nu gått in på det föreliggande förslaget. Man har på ett och annat håll försökt åstadkomma arbetsaftal med kontrakt. Men då svarade de arbetssökande: Nej, vi vilja icke hafva kontrakt, vi vilja vara fria. När nu icke dylika kontrakt kunna åstadkommas, så hafva vi icke annan råd än att hålla oss till den gamla legostadgan, och säga hvad man vill om densamma, så har den dock verkligen gjort mycket gagn. Den är icke allenast till fördel för husbönderna, utan äfven i många fall för tjenarne. Så får t. ex., om tjenaren insjuknar, husbonden underhålla honom under den tid han är sjuk.

Förhållandena ställa sig för öfrigt annorlunda på landet än i städerna. Vi kunna icke vara af med våra tjenare om söndagarne, åtminstone icke alla. Vi hafva djur, som måste skötas. Derför hafva vi en tjenstehjonsstadga, för att vi åtminstone må hafva någon person, som skall kunna utföra dessa sysslor.

Jag skall be att få omtala ett exempel på, hvad jag sjelf har för erfarenhet af legostadgans verkningar. Förhållandet var, att jag 1896 städde ett par drängar, som förut hade tjenat i den andra änden af socknen. Då de kommo till mig, var förhållandet förut det, att de stått utom tjenstehjonsstadgan och varit med bland de s. k. fria arbetarne. Det gick temligen bra med dem ända till julkelgen. Då slogos de sins emellan så länge de orkade, och sedan stängde de dörren till drängstagan och förklarade, att de skulle döda den, som försökte tränga sig in der. Icke ens deras kamrater fingo gå in. Detta gjorde, att ortens länsman måste tillkallas. Han hade tjenstehjonsstadgan med sig, dessa herrar inkallades, och de fingo veta, hvad tjenstehjonsstadgan innehöll. Följden blef, att drängarne blefvo kvar till hösten utan att försöka utföva något husbondevälde, och om de möjligen någon

Ang. ändringar gång gjorde det, så förlade de åtminstone sin verksamhet till någon i legostadgan. annan trakt.

(Forts.)

Detta är ju ett bevis på, att tjenstehjomsstadgan har sina goda verkningar och att den nog äfven hädanefter kommer att hafva det, i all synnerhet om den blir reviderad, så att den kommer att tillfredsställa tidens fordringar, och jag kan försäkra herr Branting, att det derigenom icke kommer att ske arbetarne någon orätt, utan att det tvärtom kommer att lända dem till fördel.

När herr Henricson hade ordet, talade han äfven om statarne. Jag medger, att de hafva en mycket dålig ställning. Men icke är detta tjenstehjomsstadgans fel, ty tjenstehjomsstadgan kom till, innan det fanns några statare.

Nu har ju icke lagutskottet begärt mer än en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om en revision af denna stadga i någorlunda öfverensstämmelse med herr von Möllers motion, och deri kan väl icke ligga något ondt. Ty det kan väl icke skada för någon att få rättigheter och skyldigheter noggrannare och på ett mera tidsenligt sätt bestämda. Och då jag nu har särskildt förtroende för tjenstehjomsstadgan och tror, att den behöfves ganska väl, åtminstone på landet, får jag yrka bifall till utskottets förslag.

Medan jag har ordet, skall jag be att få tillägga, att om man en måndag går omkring i Stockholm och ser, hvilken mängd af arbetare då gå sysslösa, så tror jag att man skall medgifva, att det vore en fördel, om det funnes en stadga, enligt hvilka dessa arbetare vore skyldiga att träda i arbete på måndagen. Detta skulle säkerligen vara till fördel icke allenast för deras husbönder, utan äfven för dem själva. Den der friheten, som så många yrka på för tjenarne, sätter jag för min del icke något vidare värde på, ty den missbrukas i så många fall.

Herr *Svensson* i Olseröd instämde häruti.

Herr *Persson* i Rinkaby: Jag begärde ordet med anledning af ett yttrande af en ärad talare på stockholmsbänken, hvilken i vanliga fall här i kammaren vill representera arbetarne och som merendels gör det med synnerlig skärpa. Jag hyser äfven nu den uppfattning, att hans anförande varit mycket välmenadt, men kan icke underlåta att anmärka, att han synes mig utgå från en synpunkt, som jag icke i allt kan gilla.

Han anmärkte här, att lagutskottet har talat om det patriarkaliska förhållandet mellan husbönder och tjenare, och han reducerar detta uttryck till detsamma som öfverordnad gent emot underordnad, hvilket han icke vill ifrågasätta vid arbetsaftal. Jag tillåter mig då att framställa den frågan, huruvida det icke är nödvändigt, att dessa båda klasser städse finnas? Skall en husbonde städja en tjenare, så måste han ställa sig som öfverordnad och tjenaren som underordnad. Detta är en uppfattning, som jag tycker att den ärade stockholmsrepresentanten borde kunna dela med oss öfriga, som hafva med tjenare att göra. Jag kan därför icke vara med om att, som han sade, vi icke skulle behöfva någon ny legostadga, och att vi därför borde med afvisande af detta lagutskottsutlåtande hafva kvar den gamla legostad-

gan, som enligt min mening lika väl som hans innehåller bestämmelser, ^{Ang. ändringar}
som äro alldeles otillämpliga. _{i legostadgan.}

Farhågan för att vi skulle få en ny tjenstehjonsstadga med olämpliga bestämmelser anser jag helt och hållet ogrundad. Här föreligger icke ännu något förslag till tjenstehjonsstadga, och när ett sådant en gång blifvit framlagdt, om denna skrifvelse leder till åsyftad verkan, beror det ju på Riksdagen, om den vill antaga eller förkasta detsamma.

Det är ja tydligt, att för hvarje husbonde, som vill städja en tjänare, hufvudvilkoret är, att han vet, hvilken person han städjar, att tjänaren företer betyg om hvem han är och hvar han förut uppehållit sig, hvilket blir till fördel för båda parterna vid arbetsaftalets upprättande. Som förhållandena äro på landsbygden, måste husbonden ofta anförtro tjänarne en ganska stor del af sin egendom, då han skickar honom ut med hästar och kördon, och har han icke den ringaste kännedom om hvad det är för en person han har med att göra, får helt naturligt förtroendet inskränkas.

Jag anser emellertid, att det är nödvändigt, att legostadgan underkastas en omarbetning, och i sådant syfte tillät jag mig att vid 1896 års riksdag väcka en motion. Men lagutskottet hade då icke samma uppfattning som nu, utan trodde, att man fortfarande skulle kunna hålla sig till den gamla tjenstehjonsstadgan. Då nu utskottet tillstyrkt den af herr von Möller föreslagna skrifvelsen, som nu föreligger, och åsyftar att få fram ett lagförslag, som Riksdagen sedan kommer att pröfva, och hvori Riksdagen kan vidtaga förändringar, om den ej anser sig kunna godkänna förslaget oförändradt, så skall jag be att få yrka bifall till tredje punkten af lagutskottets föreliggande utlåtande.

Herr Wiklund: Herr talman, mina herrar! Då jag förra gången begärde ordet, antog jag, att diskussionen skulle röra sig om alla punkterna i betänkandet, beroende derpå, att jag icke hört, att yrkande framstälts, att hvar punkt skulle behandlas för sig. Då emellertid mitt yttrande tydligen gälde tredje punkten, skall jag nu inskränka mig till att med anledning af hvad jag då anförde yrka bifall till tredje punkten af utskottets betänkande.

Herr Henricson: I likhet med föregående talare trodde äfven jag, att vid behandlingen af denna fråga diskussionen skulle omfatta alla tre punkterna samtidigt, och därför uppehöll jag mig i mitt yttrande hufvudsakligen vid den tredje punkten.

Jag skall emellertid nu med anledning af herr Peterssons anförande be att få säga några ord till bemötande deraf. Han yrkade i hufvudsak bifall till det förslag, som herr von Möller framställt. Herr von Möller har begärt ändring i åtskilliga — efter hvad jag tror 14 — paragrafer af tjenstehjonsstadgan, men det finnes flere paragrafer, hvori han icke begärt ändring, men som jag anser alldeles otidsenliga. Så t. ex. heter det i § 16: »Med tjenstehjon, som under förbuden tid anträffas å krogar, källare eller näringsställen, eller som, utan husbondes lof, begifver sig ur dess hus, eller utöfver erhållet tillstånd sin hemkomst fördröjer, eller öfver natten är borta, förfares såsom i 10 § sagdt är.» Och § 10 bestämmer, att tjänaren i detta fall skall mista hela lönen.

(Forts.)

Ang. ändringar i legostadgan Jag tror, att äfven dessa paragrafer, så väl som många andra, som icke äro nämnda, behöfva undergå en revision, och att man icke bör hålla sig uteslutande till dem, i hvilka herr von Möller föreslagit ändring.

(Forts.)

Vidare nämnde herr Petersson, att tjenstehjonsstadgan tillkommit långt innan den tjensteklass, som kallas statdrängar, uppkommit. Ja, detta är sant, och just därför anser jag, att denna stadga icke bör tillämpas på statdrängar och familjefäder. Det kan, som jag förut nämnt, icke vara nyttigt och välgörande för barn att växa upp i hem, der fadern subordinerar under en sådan tjenstehjonsstadga som denna. Min lifliga öfvertygelse är, att denna tjenstehjonsstadga har åstadkommit långt, långt större missförhållanden och missnöje, än hvad vi kunna ana och öfverskåda. Det är, såsom jag förut nämnt, från dessa hem, som de missnöjdas led på de större platserna rekryteras. Jag håller som sagdt före, att, om en revision skall ske, den bör omfattas lagen i dess helhet och framför allt gå ut på, att familjefäder icke ställas under denna stadga.

Herr Eriksson i Bäck: Jag är icke så alldeles öfvertygad om lämpligheten utaf en förordning i det ifrågavarande syftet, men det torde ej förefinnas möjlighet att afskaffa den nuvarande legostadgan utan att få något annat i stället. Bland de bestämmelser, med afseende å hvilka en förändring i en eventuel ny förordning eller omredigerad legostadga skulle vara enligt min mening mest af behovet påkallad, äro i första rummet bestämmelserna om orlofssedlarna. Nu är nog förhållandet i allmänhet så, att husbonde vid utfärdande af orlofssedel skrifer den med så lätt eller mild hand som möjligt och största möjliga öfverseende. Orsakerna dertill vill jag icke så noga inlåta mig på, men en mycket tungt vägande orsak dervid torde nog vara, att en ganska vigtig del af tjänståret återstår, innan tjenarne äro lediga att lemna tjensten. Och det är icke så liten risk, husbonden löper, om en hetsig, mindre nogräknad tjenare blir uppretad därför att han icke får en så vacker orlofssedel som han vill ha, oafsedt hvad han verkligen förtjenar. Enligt den nuvarande legostadgan skall husbonde skriva på den orlofssedel, på hvilken en tjenare innehar tjänst, då den till tjenaren återlemnas. Detta stadgade torde i mycket få fall efterlefas. Jag har under min snart tjuguariga tid som husbonde sett högst få orlofssedlar, på hvilka denna bestämmelse tillämpats. Derfor kan det vara möjligt för en tjenare att å nyo taga tjänst på en äldre orlofssedel och föregifva, att han under mellantiden varit så kallad fri arbetare. För att förekomma sådant och för att bättre få kännedom om tjenarens hela föregående tjenstetid vore det lämpligt, att det i Sverige, såsom i Danmark är fallet, infördes betygsböcker, der tjenarens såväl tjenstetid som arbetsduglighet och uppförande i tjensten infördes; och derjemte torde äfven vara nödigt att stadga strängare straffbestämmelser för felaktiga uppgifter härutinnan, än nuvarande legostadga innehåller.

Motionären antyder i sin motivering, att tjenare skulle kunna vara berättigad att när som helst utfå orlofssedel. Efter hvad jag förut har yttrat torde herrarne finna, att jag anser ett sådant stadgande

vara högst olämpligt. Det är nog nödigt att, om en förordning an-^{Ang. ändringar} gående förhållandet mellan tjenstehjon och husbonde skall finnas, icke i ^{legostadgan.} tjenaren har rätt att, medan alltför lång tid af tjänståret återstår, utfå orlofsedel. Detta, att han icke har fått orlofsedel ännu, har nog en helsosam inverkan på hans uppförande. Den nuvarande legostadgan torde knappast tillämpas mer än i två fall, nemligen i fråga om tjänstetidens början och husbondes skyldighet att underhålla tjenaren och vårda honom, då han sjuknat. Detta sista förhållande, nemligen husbondes skyldighet att vårda tjenare under sjukdom, kan ibland för husbonde blifva ganska betungande. En husbonde får t. ex. en tjenare, som snart efter det han tillträdt tjänsten insjuknar och blir en längre tid, kanske större tiden af året, sjuk. Husbonden får till en början vårda honom i hemmet, söka läkare, skaffa medicin. Derför eger han ju rätt att afdraga på lönen. Men så visar det sig, att tjenaren måste till lasarettet för att kunna blifva botad eller bättre vårdad. Detta är förenadt med stora kostnader, och husbonden skall ock därför hafva rätt att draga af på lönen. Men på detta sätt kanske lönen icke räcker till; i allt fall har husbonden fått betala ut större delen af eller hela lönen och icke fått någon nämnvärd arbetsprodukt af tjenaren. I sådant fall anser jag, att fattigvården bör träda emellan, att husbonde ej måtte vara skyldig att under längre tid än exempelvis en månad vårda tjenare under sjukdom, såvidt han nemligen icke vill fortfarande hafva honom kvar. Då tjenaren är gift, blifva ju kostnaderna i sådant fall ytterligare förökade; husbonden har då icke allenast att underhålla den sjuke på lasarettet eller i hemmet och hålla honom med läkare och medicin, han måste äfven underhålla familjen.

Herr vice talman! Med det nu sagda har jag endast velat framhålla några önskemål vid möjligen blifvande förslag till ny förordning.

Herr Nilsson i Skärhus: Jag vill blott erinra om att utskottet erkänt bristerna i legostadgan, och det skall därför icke falla mig in att uppräknas alla de skäl, som föranledt utskottet till det beslut, hvar till det kommit. De föregående talarne ha nu sökt framvisa en del brister i nuvarande legostadga, som redan påvisats af utskottet och komma således att åtfölja skrifvelsen till Kongl. Maj:t, derest en sådan skrifvelse kommer att aflätas. Utskottet har ju endast föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till ny legostadga. Alltså blir det regeringens sak att taga i öfvervägande de skäl, som förefinnas för förändring i denna stadga, och dessa äro redan rätt tydligt angifna i de motioner, som varit föremål för utskottets behandling, likasom de ock i motiveringen äro vidrörda. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Kruse: Lagutskottet har tillstyrkt en skrifvelse till Kongl. Maj:t om utarbetande af ny legostadga. Då jag kommer att biträda denna utskottets hemställan, skall jag dock be att i motsats till herr Branting få understryka hvad utskottet i motiveringen säger, nemligen att vid omarbetandet af denna legostadga hufvudgrunderna kunna och böra lemnas orörda. Deremot är jag gerna med om revidering af

Ang. ändringar i legostadgan. denna legostadga, hvilken ju är öfver sextio år gammal; det är i sanning af behofvet påkalladt. Legostadgan efterlefves icke, därför att den icke kan efterlefvas under nuvarande förhållanden. Jag kommer

(Forts.)

således, som sagdt, visserligen att biträda lagutskottets utlåtande, men dock icke utan en anmärkning, och det är egentligen för att få denna anmärkning till dagens protokoll, som jag begärt ordet. Utskottet ställer sig helt och hållet på samma ståndpunkt, som intages i den af herr von Möller afgifna motionen.

Herr von Möller återigen talar på ett ställe om betygsböcker och säger, att dessa visserligen skulle vara till nytta för husbönderna, men att denna nytta icke skulle uppväga de olägenheter, för hvilka tjänarne skulle vara utsatta genom en dylik anordning. De skulle t. ex. kunna tappa denna bok, och äfven andra omständigheter kunna medföra svårigheter för tjänarne. Jag är nu af en annan åsigt. Jag anser nemligen att, för så vidt en revision af tjenstehjonsstadgan skall komma till stånd, i denna nya stadga bör bestämmas införandet af sådana betygsböcker, och att detta icke skulle vara till fördel endast för husbönderna, utan lika mycket för tjänarne, ty en ordentlig tjänare har enligt mitt förmenande i en sådan betygsbok, der hans orlofsredlar införas, samlat ett kapital, med hvilket han både lättare kan skaffa sig en plats och en plats med större löneinkomster, när han skall söka anställning hos främmande personer. Skulle han tappa sin bok, så händer ju detsamma, som nu ofta händer, nemligen att han icke hade betygen kvar. Nu har han sällan mer än det sista. De andra äro bortslarfvade. Ofta hafva husbönderna slarfvat bort dem. Åtminstone har jag ofta, när jag frågat sådana tjänstesökande, fått det svaret, att de icke fått tillbaka sina betyg af den senaste husbonden. Han hade lagt bort de der lapparne. Derfor är det enligt mitt förmenande af ganska stor betydelse, att dylika böcker införas.

Jag medger, att för slarfviga tjänare en dylik bok kan vara till obehag. Men vid stiftande af lag får man väl icke se till, hvad som kan vara lämpligt för slarfviga tjänare, utan man bör väl i första hand fästa sig vid hvad som kan vara gagneligt för ordentliga personer.

Sedan jag fått göra denna anmärkning, är jag villig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Söderberg* förklarade sig instämma med herr *Kruse*.

Herr *Andersson* i *Löfhult*: Herr talman, mina herrar! Så vidt jag lyckats rätt uppfatta de talare, som yttrat sig, hafva allesammans varit eniga om att man måste erhålla andra föreskrifter än de nu gällande i fråga om tjenstehjonsförhållandena.

Nu har herr *Henricson* icke velat vara med om det förslag, som lagutskottet framställt, därför att för få paragrafer derigenom skulle blifva berörda och i den nya legostadgan ändrade, men jag ber att få påpeka, att här icke är fråga om ändring af blott några få paragrafer, utan att meningen är att få en helt och hållet ny legostadga, ty lagutskottet har föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t, hvori Riksdagen skulle anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af för-

slag till ny legostadga. Vi kunna väl då tänka oss, att, om Kongl. Maj:t låter utarbete en ny legostadga, han kommer att taga hänsyn till den gamla. Finnas i denna paragrafer, som anses lämpliga att upptagas i den nya legostadgan, så torde de väl blifva der intagna, och är det åter paragrafer, som icke äro tjenliga eller lämpliga i nuvarande tid, så blifva de väl utstrukna. Jag för min del tror, att vi alla kunna vara eniga om att när vi få en ny legostadga, som utarbetats af Kongl. Maj:t efter förslag af dertill utsedde komiterade, så komma deri opartiska och rättvisa grunder att tillämpas beträffande förhållandet mellan tjänstefolk och deras husbönder.

Herr Henricson nämnde, att den gamla legostadgan icke innehåller någonting om statfolk eller statdrängar, som redan nu äro så många och kanske blifva ännu talrikare i framtiden. Men detta kan väl icke vara något skäl mot erhållande af en ny legostadga, ty denna skulle helt säkert komma att intaga bestämmelser äfven om deras förhållanden.

Jag skall, herr vice talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag i den tredje punkten.

Herr Branting: Herr vice talman, mina herrar! Jag hade väntat, att af de många talare, som här uppträda till försvar för lagutskottets utlåtande, någon skulle med eftertryck hafva försökt bemöta den hufvudanmärkning jag tillåtit mig att rigta deremot, nemligen att Riksdagen skulle enligt lagutskottets förslag sjelf begära att få en väsentligen *likadan* legostadga som den nuvarande, blott rensad från några af de mest otidsenliga utväxterna. Men man har alls icke fäst sig vid den sidan af saken. Alla talare, med undantag af herr Kruse, hafva framhållit endast klämman eller önskvärldheten af att få till stånd en revision af legostadgan. Ja, detta bestrider ingen. Men det finnes i motiveringen en punkt, hvori utskottet förklarar, att vid en omarbetning af legostadgan »hufvudgrunderna för densamma kunna och böra lemnas orubbade», och afåter Riksdagen nu i enlighet med utskottets förslag en skrifvelse, så slår Riksdagen dermed fast, att den vill hafva en legostadga, väsentligen byggd på samma grunder som den nuvarande.

Det var verkligen en talare, nemligen herr Kruse, som tog fasta på detta uttryck — för att så att säga stryka under detsamma. Jag är honom tacksam för att han stälde frågan så klart som han gjorde. Man bör dock akta sig för att på grund af denna hos alla befintliga önskan om förbättring af hithörande förhållanden vidtagna åtgärder, hvarigenom man binder fast sig vid att taga emot ett förslag, hufvudsakligen bygd på liknande bestämmelser som de nu gällande. Striden står nu, med denna passus i motiveringen, mellan å ena sidan dem, som anse, att den nuvarande legostadgan är alldeles genomgående dålig och därför bör helt och hållet förkastas, samt att man bör bygga på ny grund i afseende på arbetsaftalet äfven i de fall, då landtbruksförhållanden deraf beröras, och som nu särskildt falla under legostadgan, och å andra sidan dem, som anse att de nuvarande grunderna äro ganska goda, och att, om de blifva underkastade en tidsenlig uppfinning, man ganska väl kan reda sig med dem. Jag vill framhålla, att åtminstone inom arbetsklassen äro meningarne alls icke delade om

Ang. ändringar i legostadgan. att denna legostadga, såsom den för närvarande är affattad, väsentligen kan karakteriseras som en *slafstadga*. Det är, som det mycket riktigt framhållits af en talare på östgötabänken, ett af hufvudskälen, hvarför arbetarne icke så gerna vilja egna sig åt jordbruksarbete, att de då komma under legostadgan, och denna är så beskaffad, att det är ovärdigt frie män att vara stälda under densamma.

(Forts.)

Såsom ställningen nu är, kan jag således för min del icke finna annat, än att jag för närvarande måste yrka afslag på utskottets hemställan, då utskottet i sin motivering uttryckligen stält sig på samma förkastliga grund, som tillämpats i den nuvarande legostadgan. Jag vidhåller alltså mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt propositioner af herr vice talmanen gifvits å de båda olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17.

Vid föredragning af lagutskottets utlåtande n:o 34, i anledning af väckta motioner angående ändring af 17 kap. 3 § rättegångsbalken i syfte att erhålla strängare straffbestämmelser för vittnen, som utan laga förfall från rätten uteblifva, i hvilket utlåtande utskottet, i anledning af berörda, inom Andra Kammaren afgifna motioner, den ena, n:o 75, af herr *G. Kronlund* och den andra, n:o 165, af samme herr *Kronlund* jemte herr *A. Wiklund*, hemstälde, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till skärpta ansvarsbestämmelser för vittnes utevaro från rätten, begärdes ordet af

Herr Persson i Tällberg, hvilken yttrade: Herr vice talman, mina herrar! För min del är jag icke riktigt öfvertygad derom, att ett bifall till lagutskottets föreliggande förslag skulle leda till en fullt lycklig lösning af nu förevarande fråga. Jag är fullt ense med motionärerna derom, att nu stadgade ansvarsbestämmelse för vittnes förfalllösa utevaro från underrätten, utgörande böter till belopp af 3 daler, d. v. s. i nutida mynt 1 krona 50 öre, är alldeles för låg för att vara fullt effektiv. Men jag är å andra sidan alldeles ense med lagutskottet i hvad det säger å sidan 3 i utlåtandet, der det heter:

»Utskottet kan likvisst ej tillstyrka, att skärpning af berörda ansvarsbestämmelser ensamt för sig åvägbringas; utan bör densamma, enligt utskottets mening, vidtagas endast i samband med åtskilliga andra förändringar af gällande lagbestämmelser angående vittnesbevisnings förebrygande, i syfte att förebygga allt för stora olägenheter af vittnespligtens fullgörande.»

Enligt mitt förmenande synes det böra af utskottets motivering framgå, att man skulle haft att vänta sig, att utskottet nu skulle afstyrkt de förevarande motionerna. Men det oaktadt har utskottet tillstyrkt bifall till motionerna i fråga. I sin »kläm» har lagutskottet naturligtvis icke kunnat gå utöfver de gränser, som i motionerna äro

utstakade, och det är därför, som utskottets s. k. kläm står i viss kontrast till utskottets motivering.

Nu är väl att hoppas, att, om Riksdagen bifaller lagutskottets föreliggande förslag, också utskottets motivering kommer in i Riksdagens blifvande skrivelse i ämnet. Det är för att så måtte ske som jag nu anhållit få säga några ord i denna fråga genom att så att säga understrika hvad utskottet i sin motivering sagt. — På samma gång anser jag dock, att utskottet haft godt tillfälle att skaffa sig en mera kraftig materiel till sin så kallade kläm, om utskottet i sammanhang med nu föreliggande motioner till behandling företagit herr Styrlanders vid denna riksdag väckta motion, n:o 16, som i visst fall också sökt omhulda vittnena. Ty det är icke likgiltigt, hurudan behandling vittnena få röna. Man har visserligen i de förevarande motionerna sökt påvisa hurusom parter genom att betala vittnen ådömda bötesbelopp sökt afhålla dessa från att infinna sig vid rätten; men man skall ock kunna uppvisa lika många och ännu flere fall, då vittnena blifvit ganska mycket trakasserade af processlystna personer. Hur det än må härmed förhålla sig, så är det emellertid så — derom kunna vi ju alla vara ense — att vittnena äro de, som hafva minsta skulden i att en hel massa obefogade rättegångar komma till stånd, men att, såsom herr Styrlander påpekat såväl nu som föregående år, dessa vittnen ändock få vidkännas ganska stora uppoffringar för att infinna sig.

Det är med anledning deraf, att jag icke vill bidra till att föra fram ett lagförslag, der man icke tagit tillbörlig hänsyn till garantier för full ersättning åt vittnena, som jag velat säga dessa ord.

Jag har intet yrkande att framställa.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 35, i anledning af väckt motion om tillägg till 16 § i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

*Om tillägg till
16 § i lands-
tingsför-
ordningen.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottets behandling hänvisad motion, n:o 2, hade herr *E. H. Sjövall* hemställt,

att Riksdagen ville för sin del besluta, att till 16 § af kongl. förordningen om landsting den 21 mars 1862 skall fogas följande tillägg:

Afgår landstingsman eller suppleant under den för honom bestämda tjänstgöringstid, anställs fyllnadsval; och bör den sålunda valde tjänstgöra under den tid, som för den afgangne återstått.

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte till någon Riksdagen åtgärd föranleda.

Ordet begärdes af

Herr Sjövall, som yttrade: Herr vice talman, mine herrar! Lands-

Om tillägg till 16 § i landstingsförordningen. (Forts.)

tingsförordningen innehåller i sin 16 § bestämmelser om den tid, för hvilken val af landstingsman och suppleant skall gälla. Den säger, enligt den lydelse, den fått på grund af kongl. förordningen den 28 november 1890, att tjenstgöringstiden för dem båda skall utgöra två år. Om tolkningen af denna paragrafs sålunda erhållna lydelse äro utskottet och motionären ense; detta framgår oförtydligt af motionens ord: »att deras mening nog bör antagas vara den rätta, som anse, att valet under alla förhållanden måste afse två år.»

Trots det, att så nu är förhållandet, har jag likväl i min motion yrkat på ett förtydligande tillägg till denna paragraf, och dertill har jag föranledts af tvenne skäl.

För det första har jag genom tvenne af mig anförda exempel obestriddigen ådagalagt, att olika uppfattningar gjort sig gällande rörande tolkningen af denna § 16, och detta från så pass afsevärda håll som stadsfullmäktige i två af våra mera betydande städer, Landskrona och Helsingborg, hvilka stadsfullmäktige väl i alla fall icke äro några sådana kasteknipplar, att man icke bör taga någon som helst hänsyn till hvad de i förevarande fråga hafva för åsigt. Genom af dem i motionen omförmälda besluten och deraf resulterade åtgärder hafva nu verkligen olägenheter uppkommit, men skulle dessa för framtiden kunna förebyggas eller undanrödjas, om man till ifrågavarande § 16 gjorde ett sådant tillägg, som jag i min motion föreslagit.

För det andra har Riksdagen redan år 1894 tillkännagifvit sin önskan vara, att samstämmighet så långt möjligt bör komma till stånd mellan riksdagsordningens och kommunalförordningarnas bestämmelser särskildt i fråga om val. Under innevarande riksdag hafva vi också redan beslutat *en* förändring i syfte att åvägabringa öfverensstämmelse i förevarande afseende mellan riksdagsordningen å ena sidan samt å den andra förordningarna om kommunalstyrelse å landet och i stad äfvensom landstingsförordningen och förordningarna om kyrkostämma samt kyrko- och skolråd. Genom ett bifall till min motion skulle Riksdagen således blott taga ett ytterligare steg till på den väg, som den sjelf anvisat såsom den rigtiga.

Nu säger utskottet, att fyllnadsval är något för landstingsförordningens andemening främmande och tycker sig skönja detta bland annat af stadgandet i dess 14 §, der det bestämmes, att suppleant i visst angifvet fall skall inkallas i stället för den ordinarie landstingsmannen. Vore nu landstingsförordningens andemening härutinnan verkligen den, som utskottet uppgifvit, skulle alldeles säkert *en* olägenhet häraf uppkomma. Ty antag, att en person blifvit vald till landstingsman för åren 1896 och 1897, men af en eller annan anledning afgår redan vid 1896 års utgång, då skall alltså för år 1897 i hans ställe inkallas hans suppleant. Kan nu icke heller denne infinna sig vid landstinget, så blir det ju faktiskt så, att under det året ingen suppleant för den ordinarie landstingsmannen kan inkallas, och vederbörande kommun blir alltså utan representant vid det årets landsting. Att detta är en verklig olägenhet, måste man väl medgifva, ja, det är icke blott en olägenhet, utan till och med en orättvisa mot kommunen i fråga.

Då utskottet vidare säger, att öfverensstämmelse mellan lands-

tingsförordningens, riksdagsordningens och kommunalförordningarnas bestämmelser angående val tydligit varit af lagstiftaren åsyftade, så förstår jag mycket väl hvad utskottet härmed afser. Vid landstingsval skola äfven väljas suppleanter, men icke vid val till ledamot i Riksdagens Andra Kammare och ej heller vid val af stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige. Detta är helt naturligt, ty det uppdrag, som en landstingsman får, utföres på mycket kort tid — 2, 3, högst 4 dagar. Under vissa förhållanden låter det sig alltså i anseende till tidens knapphet icke göra, att genom nytt val utse en landstingsman, utan får vid förfall för den ordinarie landstingsmannen suppleanten inträda i hans ställe; men häraf följer alls icke, att fyllnadsval icke kunna och böra anställas och orättvisor derigenom förekommas.

Då alltså genom frånvaron af föreskrift om fyllnadsval olägenheter i tvenne afseenden uppkommit och den ena af dem dertill är af sådan beskaffenhet, att den snarare bör kallas en orättvisa, men å andra sidan ingen velat förneka, att sådana olägenheter skulle undanrödjas genom ett bifall till det af mig föreslagna tillägget till 16 §, och då det vidare torde vara i öfverensstämmelse med Riksdagens egen önskan, om den af mig föreslagna åtgärden vidtages, så får jag hemställa om bifall till min motion.

Häruti instämde herr *Persson* i Tällberg.

Vidare anförde:

Herr *Petersson* i Fräntorp: Den föregående talaren nämnde två auktoriteter, som han menade icke skulle hafva kunnat misstaga sig. Men i det anförda fallet hafva de verkligen misstagit sig. Det står uttryckligen i 16 § af landstingsförordningen, att landstingsmännen skola väljas för 2 år, och om något fyllnadsval talar icke förordningen, och hafva sådana anställts, så är det ju icke författningens fel. Så vidt jag vet, har icke någon olägenhet åstadkommits genom en riktig tillämpning af författningen.

Som jag förmodar, inser motionären mycket väl, att om en förändring skulle göras i § 16, så följer deraf, att en ändring måste göras äfven i § 14, men derom har motionären icke framställt förslag, och det kan naturligtvis icke under sådana förhållanden vara lämpligt att ändra § 16.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr friherre *Barnekow*: Herr talman, mina herrar! Om utskottets föreliggande förslag blir antaget, så är det gifvet, att det kommer att innebära ett prejudikat. När en landstingsman och en suppleant för honom blifvit vald för två år, så skall, om landstingsmannen dör under första året, suppleanten inträda och i hans ställe båda åren deltaga i landstinget. Detta är ju alldeles riktigt. Men är svårigheten afhjelpat dermed? Vore den det, så skulle jag yrka bifall till utskottets förslag. Men den är icke afhjelpat. Det finnes en valkrets inom Kristianstads län, der den ifrågavarande bestämmelsen tolkats på annat sätt. I denna valkrets väljas 5 ordinarie landstings-

Om tillägg
till 16 § i
landstings-
förordningen.
(Forts.)

män, hvaraf 2 det ena året och 3 det andra. Men af de två dog för en tid sedan den ene under första året. Dombafvanden hade den uppfattningen, att omval genast skulle verkställas, och nu väljas inom den valkretsen ena året 4 landstingsmän och andra året endast en. Om det nu skulle inträffa i denna kommun, att dödligheten skulle blifva så stor bland dess landstingsmän, att dessa 4 landstingsmän och äfven deras suppleanter skulle dö under det första året efter det de blifvit valda, hvad inträffar då? Jo, då blir denna valkrets representerad af endast en landstingsman och hans suppleant under dessa båda år, och det kan väl icke vara meningen.

Nu kan ju den anmärkningen göras, att här ett fel blifvit begånget, och att därför denna oegentlighet skulle kunna inträffa. Men låt mig då taga saken i betraktande under den förutsättning, att 3 landstingsmän väljas det ena och 2 det andra året. Om då de 3 jemte deras suppleanter dö under det första året efter sitt val, så skulle valkretsen blifva representerad i landstinget af 2 ordinarie landstingsmän med deras 2 suppleanter, och det blir ju då i alla fall ett mindre antal än det, hvartill valkretsen har rättighet.

Förrän lagutskottet kan för mig förklara och tydliggöra, huru man i ett dylikt fall skall förhålla sig, om man med de nuvarande bestämmelserna vill tillgodose den rätt, som hvarje valkrets eger, att vara fullständigt representerad, kan jag icke yrka bifall till lagutskottets hemställan, utan måste yrka bifall till motionen.

Herr Husberg: Herr vice talman! Motionären tycks sjelf nu hafva kommit till den uppfattningen, att lagbestämmelsen bör tydas på sätt lagutskottet gjort. Således lärer väl motionären från synpunkten af, att den nuvarande bestämmelsen skulle vara otydlig, icke längre vidhålla sin motion. Att så pass betydande korporationer som stadsfullmäktige i Helsingborg eller någon annan sydsvensk stad tolkat stadgandet på ett origtigt sätt kan naturligtvis icke vara skäl för ett lagförtydligande, för så vidt man anser, att lagens rätta mening bör vara i alla fall temligen tydlig. Det är emellertid icke endast från dessa stadsfullmäktige, hvilka motionären exempelvis anför, utan äfven från en del andra korporationer, som en felaktig tolkning af ifrågasvarande lagbestämmelse framkommit; men, såsom jag nyss sade, detta torde icke utgöra något skäl att ändra lagen.

Hvad åter beträffar den påpekade önskvärdheten af öfverensstämmelse mellan landstingsförordningen och öfriga kommunallagar, så ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att den öfverensstämmelse, som motionären exempelvis anförde, angick en så pass betydelsefull sak som de kommunala förtroendemännens personliga kvalifikationer, och dervidlag måste man naturligtvis medgifva, att det med afseende å dessa kvalifikationer skulle vara en oegentlighet, om för den ena kommunala representationen olika bestämmelser skulle gälla än för den andra. Men när det åter endast gäller långvarigheten af ett kommunalt uppdrag, synes den bristande öfverensstämmelsen icke vara af betydelse. Jag tror för öfrigt icke, att de nu gällande bestämmelserna i praxis skulle kunna gifva anledning till några olägenheter. En sådan digerdöd bland landstingsmännen och deras suppleanter, som

den af friherre Barnekow omtalade, är visserligen ett olyckligt fall, som man kan för sig uppkonstruera, men torde dess bättre i verkligheten icke vara att emotse. Jag vet nu icke, om jag rätt uppfattade det af honom anförda fallet, men jag tänker mig likväl, att i en slik olycklig kasus man väl finge hjälpa saken med att anställa nya val öfver hela linien.

Om tillägg
till 16 § i
landstings-
förordningen.
(Forta.)

För min del skall jag därför be att få yrka bifall till lagutskottets utlåtande.

Med herr Husberg instämde herr *Folke Andersson*.

Herr Sjövall: Gerna ger jag den siste talaren rätt deri, att de af mig anförda exemplen icke torde vara fullgiltiga skäl för det af mig ifrågasatta lagförtydligandet. Detta har jag icke heller påstått, utan i motionen tydligt tillkännagifvit, att min uppfattning af det sätt, hvarpå 16 § i landstingsförordningen rätteligen bör tolkas, är lika med utskottets, hvaraf dock ingalunda följer, att denna paragrafs lydelse är tillfredsställande. Men jag har sagt, att de anförda exemplen varit motivet för mig att framkomma med detta förslag till ändring eller förtydligande, och ännu har jag icke hört, att någon af de ledamöter af lagutskottet, som yttrat sig i frågan, hafva gittat vederlägga, att de af mig påvisade olägenheterna verkligen icke blott kunna komma att visa sig, utan äfven redan någon gång hafva visat sig. Utan att någon digerdöd behöfver inträffa, kan det ju, när det är fråga om en valkrets med blott en landstingsman och en suppleant, lätt inträffa, att om landstingsmannen dör eller på annat sätt blir hindrad att fullgöra sitt uppdrag, och suppleanten likaledes af en eller annan anledning blir hindrad att inställa sig vid tinget, den ifrågavarande valkrets kommer att i detsamma blifva alldeles orepresenterad. Sådant kunde nu med största lätthet afhjelpas derigenom, att fyllnadsval anställes, och jag har icke kunnat finna, att någon af lagutskottets ledamöter påvisat någon olägenhet eller menlig följd, som kunde uppstå genom införandet af dylikt fyllnadsval i detta fall, i likhet med hvad vid val af riksdagsmän i Andra Kammaren och af stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige redan eger rum.

Da jag sålunda icke kunnat af de anföranden, som här hållits, öfvertygas om att jag har orätt, vidhåller jag mitt yrkande om bifall till motionen, ehuru väl jag nogsamst förstår, att det icke kommer att leda till något för motionen gynsam resultat.

Herr Folke Andersson: Herr vice talman! Mina herrar! Ehuru jag instämmer med lagutskottets vice ordförande, skall jag anhålla att få tillägga något såsom skäl för lagutskottets hemställan.

Motionären torde observera, att förordningarna om kommunalstyrelse och landsting utkommit samma dag, och den omständighet, att det i den förra förekommer bestämmelser om fyllnadsval, men deremot icke i den senare förordningen, torde bevisa, att lagstiftaren haft blicken fäst på denna olikhet.

Det är endast detta, jag velat framhålla, och ber på samma gång att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Efter det herr vice talmannen till proposition upptagit hvartera af de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19.

Om utarbetande af en arrendelag.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 36, i anledning af väckt motion om utarbetande af en arrendelag.

Uti en inom Andra Kammaren afgifven motion, n:o 88, hade herrar *A. Olsson* i Ornakärr m. fl. föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga i öfvervägande, på hvad sätt rättsförhållandena mellan jordegare och arrendator må på ett betryggande sätt ordnas, samt derefter för Riksdagen framlägga det förslag i ämnet, hvartill en dylik utredning finnes föranleda.

I föreliggande utlåtande hemställde emellertid utskottet, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Emot denna utskottets hemställan hade reservationer anmälts:

af herr *Redelius*, som yrkat: att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga i öfvervägande, på hvad sätt rättsförhållandena mellan jordegare och arrendator må på ett betryggande sätt ordnas, samt derefter för Riksdagen framlägga det förslag i ämnet, hvartill en dylik utredning finnes föranleda;

af herrar *Husberg*, *Folke Andersson* och *Petersson* i Fräntorp; samt af herr *Anderson* i Tenhult beträffande vissa delar af motiveringen.

I fråga härom anförde nu:

Herr *Redelius*: Jag hemställer, att kammaren måtte med afslag å utskottets hemställan bifalla min vid betänkandet fogade reservation på de skäl, som äro i densamma anförda, och dessutom på grund af det erkännande, som utskottet gjort till förmån för motionen på sid. 5, första delen af utskottets egentliga motivering, der utskottet säger: »Sälunda anser utskottet visserligen, särskildt med hänsyn till den utveckling, hvartill det svenska jordbruket hunnit under de sista decennierna, de nuvarande bestämmelserna rörande aftal om arrende af jord icke vara så fullständiga, att ej en omarbetning af desamma skulle medföra nytta vid afgörande af jordegares och arrendatorers ömsesidiga rättsförhållanden.»

På grund af detta medgifvande och de skäl, som jag dessutom anført i min reservation, anhåller jag att få yrka bifall till motionen, hvilket innebär detsamma som ett bifall till min reservation.

Herr Anderson i Tenhult: Såsom herrarne behagade finna, har jag mot vissa delar af utskottets motivering anmält min reservation, med hvilken jag afsett alldeles detsamma, som den föregående talaren nyss nämnde.

Hvad nu beträffar motionens innehåll, så har motionären, herr Olsson i Ornakärr, på senare tiden, man kan säga under åren 1893—1897, påfordrat att få till stånd en arrendelag, men alla gånger har hans hemställan blifvit af Riksdagen tillbakavisad. Detta har dock icke hindrat honom att jemte två andra ledamöter af kammaren i år återkomma. Hvad är det nu som motionärerna påyrka? Jo, de hafva föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t för att få veta, på hvad sätt rättsförhållanden mellan arrendator och jordegare på ett betryggande sätt böra ordnas.

För min del anser jag dock, att nya lagstadganden i detta afseende icke äro behöfliga. Vill arrendatorn för sin del hafva säkerhet för, såsom det heter i motionen, sina rättsförhållanden, så har han alltid frihet att i den arrenderade egendomen söka inteckning. Vill deremot jordegaren å sin sida hafva säkerhet för sina s. k. rättsförhållanden, så är det alltid hans rättighet att påfordra borgen eller annan säkerhet af arrendatorn, och derigenom kan han ju få den säkerhet, som han behöfver. Sådant är tillåtet och sådant förekommer åtminstone i min hemort icke så sällan.

För min del anser jag, att det fria aftalet bör i detta liksom i många andra afseenden vara det afgörande parter emellan och jag kan därför icke annat än yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Herr Petersson i Fräntorp: Jag har varit för denna motion vid föregående riksdagar, och jag har icke heller nu kunnat komma till något annat resultat, än att det vore lyckligt, om en ny arrendelag komme till stånd. Att vår gamla lag är fullkomligt otidsenlig, det bevisas bäst deraf, att Kongl. Maj:t utfärdat en förordning rörande utarrendering af kronans jordbruksdomäner.

Den siste talaren nämnde, att en arrendator skulle kunna freda sig genom att söka inteckning i fastigheten, men detta är under förutsättning, att kontrakt mellan jordegaren och arrendatorn är upprättadt. Men detta synes icke utskottet vara så angeläget om, utan anser, att det fria aftalet är till fyllest, hvilket ju icke någon vill förneka, och det har motionären icke heller gjort, men han vill söka afskaffa nu förekommande sväfvande ordalag och få till stånd klara bestämmelser i detta afseende, hvilket man ju icke kan anse annat än lyckligt.

Med afseende å nu gällande lag rörande arrende kan jag icke underlåta att påpeka några stadganden, som äro alldeles afvita.

Vi hafva t. ex. 27 kap. 7 § byggningsbalken, der det stadgas, att husesyn skall hållas, innan bonde afflyttar, men om nu icke syn hålles, hvilken blir då följden? Härutinnan finnas visserligen prejudikat, bland andra det, att arrendatorn är skyldig att, om syn hållits 3 å 4 månader efter sedan fastigheten mottagits, vid afträdet svara för husröta. Men domarne rätta sig icke alltid, såsom vi veta, efter prejudikat, och äfven om de det gjorde, så är det fullkomligt orättvist, att arren-

Om utarbetande af en arrendelag.
(Forts.)

Om utarbete-
tande af en
arrendelag.
(Forts.)

datorn skall stå i ansvar för husröta på grund af syn, som hållits fyra månader efter fastighetens mottagande.

Vi hafva vidare en förordning, utfärdad år 1849, angående kländer af husesyn mellan enskild jordegare och landbo, genom hvilken förordning arrendator tillerkännes rätt att klandra syn, men borgesmännen för arrendet hafva icke samma rätt.

Öfvergå vi härefter till 10 § uti 27 kap. byggningsbalken, så heter det der, att om arrendator, då fardag är inne, har foder öfver och vill sälja det, så skall han hembjuda det till jordegaren, men det talas icke om hvilken betalning, som jordegaren därför skall erlägga. Vore det nu meningen, att jordegaren skulle betala fodret till dess fulla värde, så skulle arrendatorn derigenom inskränka hans kreatursantal, och jordegaren blifva förbunden att betala en oskäligt hög lösen för fodret. Kan detta anses vara rätt?

Fäster jag mig slutligen vid 16 kap. 15 § jordabalken, så säges det der, att köp bryter legostämman, och att arrendator vid sådant förhållande skall frånträda arrendet, oaktadt han haft det i flera år och haft löfte om att få behålla det. Men till följd af detta stadgande har det många gånger inträffat, att en fader för att få arrendatorn vräkt sålt sitt hemman till sin son, oaktadt sonen icke haft ett öre att betala med.

Jag skulle kunna upprepa otaliga dylika missförhållanden, som äro följder af nu gällande arrendelag och som tydligen visa, att densamma är otidsenlig och behöfver ersättas af en ny.

Nu säger utskottet på ett ställe i sitt utlåtande, att om till grund för arrendeafताल lades skriftliga aftal, så skulle saken blifva så invecklad, att en del arrendatorer icke skulle komma att begripa aftalets innehåll, men sådant hör väl till sällsyntheterna. Skulle dock så förhålla sig, så är det väl så mycket mera nödvändigt att få till stånd en lag, som skyddar de oförståndiga, men utskottet synes föredraga att hafva allt sväfvande.

För min del anhåller jag att få yrka bifall till den af herr Redelius afgifna reservation.

Herr Kruse: Då jag menar, att en väl afvägd arrendelag skulle vara till nytta för jordbrukets utveckling i vårt land, kan jag icke ställa mig på utskottets ståndpunkt, utan måste ansluta mig till herr Redelii reservation. Arrendatorsklassen är jemförelsevis liten, särskildt hvad angår arrendatorer af större egendomar. Detta är naturligtvis beroende derpå, att vi sakna en arrendelag. Så snart en person med något litet kapital eignar sig åt jordbruk, söker han i regeln komma öfver en egendom, vill icke blifva arrendator. Herrarne mena kanske, att det är gynnsammare, om han får sitt eget äm om han arbetar såsom arrendator. Men af den åsigten är icke jag. Vi landtbrukare äro ett kapitalfattigt folk; men för att jordbruket skall kunna drifvas på ett rationellt sätt och föras framåt fordras ett visst rörelsekapital, hvilket jordbrukarne nu vanligtvis icke ega, därför att de lägga ned det lilla de hafva på inköpet af en egendom. De binda det der; derjemte låna de och komma från början i så skef ställning, att de knappast kunna reda sig derur. Det blir en förlust för jordbruket

såsom sådant, det blir en förlust för egaren, därför att han i brist på rörelsekapital ofta måste afyttra sina produkter på ogynnsamma tider. Om nu en person i stället för att, såsom vanligen sker, lägga ned sitt kapital i inköpet af en egendom, blefve arrendator på en större gård, skulle han derigenom få större verksamhet och blifva i tillfälle att drifva jordbruket framåt, emedan han disponerade tillräckligt kapital för att på fullt rationellt sätt sköta jordbruket. Nu är det vanligtvis så, att emellan en arrendator och jordegaren icke det bästa förhållande är rådande just därför, att jordegaren söker utsuga arrendatorn, och arrendatorn söker suga ut jorden. Jag vill då fråga, om det kan vara lämpligt eller nyttigt för jordbrukets framåtskridande, att så sker. För att förekomma dylikt vill jag för min del hafva en arrendelag; och därför röstar jag för herr Redelii reservation. För några få dagar sedan talades här i kammaren om, huru i Norrland de sjelfegande jordegarna till följd af omständigheterna öfvergå till arrendatorer. Huru nödvändigt är det då icke för hela denna trakt att få en arrendelag! Hvad jag nu nämnt om de större jordegarna gäller äfven de mindre; behovet gör sig gällande utefter hela linien.

Jag skall därför, herr vice talman, yrka bifall till herr Redelii reservation.

Herr Anderson i Tenhult: Talaren här framför mig började sitt anförande med att säga, att om en arrendator skulle söka inteckning till säkerhet för aftalet mellan bonom och egaren, han borde hafva kontrakt. Ja, det är väl en ensak kontrahenterna emellan, om de vilja ha skriftligt aftal eller icke. Hafva de så stort förtroende till hvarandra, att kontrakt ej anses behöfligt, då må de ordna på det sättet. Icke kan det väl vara tänkbart och jag skulle ej vilja tro, att denna kammare, att Riksdagen skulle vilja ställa våra landtliga förhållanden under särskilda förmynderskap, och kontrahenterna tvingas att göra skriftligt aftal, om de sjelfva äro belättna med ett muntligt. Huru jag än ser saken, är jag af den åsigten, att det fria aftalet bör gälla, ehvad det sker muntligt eller skriftligt.

Herr Jönsson i Gammalstorp: Då jag bidragit till det slut, hvar till utskottet kommit, är det dels därför att jag anser det vara omöjligt att i en arrendelag uppställa sådana vilkor och bestämmelser, som kunna vara lämpliga för olika förhållanden i landet, dels ock därför, att jag anser en sådan lag ej vara behöflig. Jag tror, att, om en sådan lag komme till stånd, den skulle komma att göra större skada än gagn. Jag anser, att det är lämpligare, att arrendegifvaren och arrendetagaren för hvarje fall i kontraktet bestämma de vilkor, som af förhållandena kunna påkallas.

På grund af hvad jag anförut anhåller jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Henricson: En ärad ledamot af lagutskottet har förundrat sig öfver, att motionären så många gånger återkommit med detta förslag. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att denna kammare flera föregående år bifallit just en sådan motion; men saken har

Om utarbete af en arrendelag.
(Forts.)

fallit på Första Kammarens motstånd. Det kan jag ej se bör utgöra hinder för att motionen återkommer.

Vidare har samme ärade utskottsledamot sagt, att arrendatorerna kunde skydda sig medelst inteckning. Jag ber då att äfven få fästa uppmärksamheten derpå, att många af de egendomar, som utarrenderas, äro intecknade till så högt belopp, att en inteckning för nyttjanderätten har föga eller intet värde. Den, som nitälskar för jordbrukets utveckling och framgång, bör enligt mitt förmenande ej motsätta sig förslaget om en ny arrendelag, ty en sådan är af behovet högeligen påkallad. Jag hoppas därför, att kammaren vidhåller sitt flera föregående år fattade beslut, hvarför jag, herr vice talman, förklarar mig med och yrkar bifall till herr Redeli's reservation.

Herr Petersson i Fräntorp: Herr Johan Anderson nämnde i sitt första anförande, att en arrendator skulle kunna få inteckning till säkerhet för aftalet och derigenom vara tryggad; men sedan sade han, att kontrakt ej vore erforderligt, utan att det fria aftalet vore bättre. Herr Anderson vet emellertid lika bra som jag, att det är omöjligt för någon att få inteckning för sitt arrende på annan grund, än att han kan visa ordentligt kontrakt. Så länge han är utan det kontraktet, kommer han ingen vart med inteckningen.

Herr Anderson i Tenhult: Jag begärde ordet med anledning af herr Henricsons yttrande, att det kunde hända, att en fastighet vore så hårdt intecknad, att en inteckning för arrendatorn ej egde något värde. Jag medgifver, att på ett och annat ställe så kan vara förhållandet. Men jag hemställer till honom, hurudan fastighetskrediten skulle blifva, om en arrendator finge inteckning med förmånsrätt framför förutvarande inteckningar? Det kunde då hända, att jordegaren utarrenderade sitt hemman på så lång tid och sådana vilkor, att vid exekutiv försäljning eller annorledes ingen enda skulle vilja köpa hemmanet. Jag är säker på, att, om saken kommer till Kongl. Maj:t och det blir fråga om en arrendelag, Kongl. Maj:t ej skall komma att föreslå, att en arrende- eller besittningsinteckning skall gälla framför äldre, i egendomen varaude penninginteckningar.

Efter det öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr vice talmannen framställt propositioner i enlighet med de gjorda yrkandena, afslög kammaren utskottets hemställan och biföll den af herr Redelius vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 20.

Efter föredragning dernäst af statsutskottets utlåtande n:o 31, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjetten hufvudtiteln gjorda framställningar om anslag för sjökommunikationer, biföll kammaren utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställanden.

§ 21.

Föredrogs vidare statsutskottets utlåtande n:o 32, i anledning af väckt motion i fråga om förvärfvande för staten af Trollhätte kanal m. m.

Utskottet hemställde i detta utlåtande, att förevarande, inom Andra Kammaren af herr *B. V. Hedgren* afgifna motion, n:o 48, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Hedgren begärde ordet och yttrade: Statsutskottet har gjort processen kort med min motion. Utan att ingå i någon realitetsbehandling, afstyrker utskottet motionen af det formella skäl, att utredning för närvarande pågår angående bolagets rättsförhållanden till kronan. Jag har, när jag kom fram med detta förslag, ingalunda underskattat betydelsen af detta skäl; men å andra sidan ansåg jag frågan vara af så stor vikt för en betydlig del af vårt land, att jag höll före, det frågan redan nu borde väckas på tal. Man har nemligen i fråga om Trollhätte kanal kommit derhän, att trafiken redan nu är så stor som kanalen lämpligen kan mottaga. Under vanliga förhållanden skulle naturligtvis denna omständighet leda derhän, att egaren oförtöfvadt ginge i författning om att utvidga kanalen för att derigenom upptaga den ökade trafiken och så äfven få ökade inkomster. Men här ställer det sig på annat sätt, därför att — såsom jag äfven i min motion påpekat — Trollhätte kanalbolag icke eger att utöfver 150,000 kronor af den årliga nettovinsten utdela något belopp till aktiegarne, utan hela det öfverskjutande beloppet skall öfverlemnas till staten. För aktiegarne finnes således icke något som helst intresse att vidtaga åtgärder för att utvidga kanalen. Att frågan på åtskilliga håll har intresse, bevisas bland annat deraf, att jag i dag från kanalflottans ångfartygsbefälhafvaresällskap mottagit en adress, hvari uttryckes önskvärheten af, att något måtte åtgöras för att kanalen måtte komma i statens ego.

Då emellertid Första Kammaren redan bifallit utskottets hemställan, och det således icke nu är värdt att framställa något yrkande vare sig om återremiss eller bifall till motionen, skall jag, herr vice talman, ej göra något yrkande.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 22.

Vid föredragning härefter af statsutskottets utlåtande n:o 33, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Majt angående nedsättning och afskrifning af hospitalens till statsverket indragna afgälder af fast egendom, i hvilket utlåtande utskottet hemställde, att förenämnda, inom Andra Kammaren af herr *E. Persson* i Borrby afgifna motion, n:o 106, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, begärdes ordet af motionären

Herr Persson i Borrby, hvilken anförde: Statsutskottet har till stöd för sin hemställan om afslag å min förevarande motion åberopat hvad skatteregleringskomitén i dess den 13 september 1882 afgifna betänkande uppgifvit derom, att de ifrågavarande utskylderna skulle dels bestå af räntor, hvilka med afseende å tillkomsten vore jemförliga med räntor af frälseskattenatur, dels ock under namn af jordskyld eller

tomtören samt afgäld utgöras för en mer eller mindre stadgad besittningsrätt till åtskilliga från hospitalen till statsverket indragna lägenheter. Beträffande hospitalens tillgångar uppgifver skattekomitéén, att dessa varit, utom anslag af kronans räntor och tionde, som jemlikt kongl. förordningen den 25 juli 1869 indragits till statsverket, jemväl hemman och lägenheter, hvilka i de flesta fall i äldre tider antingen anvisats af Sveriges konungar eller skänkts af enskilde, och att dessa egendomar innehades i *allmänhet* under full frälsefrihet, oberoende af deras natur enligt jordeboken. Af dessa fastigheter hafva en del blifvit sålda till skatte, och en annan del, eller de som år 1876 fortfarande tillhörde hospitalen, indragits till statsverket samtidigt med det, att de räntor och ersättningsbelopp, som utgingo från de skattesålda hemmanen, indrogos. Omförmälda ersättningsbelopp utgjorde godtgörelse för äcker och dagsverken samt för skyldighet att till hospitalen leverera torf och ved. Det är dessa räntor och ersättningsbelopp, som statsutskottet efter skatteregleringskomitééns antagit hafva egenskapen af räntor af frälseskattens natur, hvilka enligt Riksdagens förut fattade beslut icke böra i grundskatteafskrifningen inberäknas. Mig synes det likväl icke med bestämdhet kunna antagas, att ifrågakommande afgälder äro af sådan natur. Fast hellre förefaller det mig, att med hänsyn till uppkomsten dessa afgälder äro fullkomligt likställda med räntor och ersättningar för andra prestationer, hvilka upptagits såsom grundskatter och afskrifvits. Den omständigheten, att efterskänkande af afgälderna, såsom utskottet anmärkt, icke skulle hafva kunnat ifrågakomma, derest de fortfarande utgjorts till hospitalen, är af ingen betydelse, sedan de faktiskt indragits till kronan; och äro detta och andra skäl för afgäldernas bibehållande i sjelfva verket icke andra eller af större betydelse än de, som på sin tid anfördes för bibehållande af grundskatterna. Hvad utskottet anført derom, att afgälderna snarare hafva karakteren af arrende än af skatt, synes mig vara orimligt åtminstone beträffande de fastigheter, som skatteköpts, och hvilka nu innehafvas med lika trygg eganderätt som andra skattehemman. I allt fall torde en närmare utredning om ifrågakommande afgälder erfordras för att om desamma och deras förhållande till redan till afskrifning beslutade grundskatter erhålla full klarhet, som hvarken genom skatteregleringskomitééns betänkande eller utskottets utlåtande vunnits. Och då jag nu ej yrkat på afgäldernas afskrifning, utan min motion afser allenast en skrifvelse till Kongl. Maj:t i syfte att sådan klarhet må vinnas, torde min i motionen gjorda framställning icke synas obefogad.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 23.

Föredrogos, hvart för sig, och biföllos statsutskottets nedannämnda utlåtanden:

n:o 34, anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upphörande af Lunds domkyrkas rätt till s. k. erkänsla vid försäljning af domkyrkoskattehemman, och

n:o 35, i anledning af väckt motion om afskrifning af vedhyggster-räntan och tågtekarsläntan å bergsfrälsejorden i Falu fögderi m. m.

§ 24.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande n:o 36, i anledning af väckt motion om fullständig afskrifning af grundskatterna från och med år 1899.

Utskottet hemställde, att berörda inom Andra Kammaren af herr *J. Anderson* i Tenhult afgifna motion, n:o 22, måtte af Riksdagen lemnas utan afseende.

Herr *Anderson* i Tenhult erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr vice talman! Man har på senare tiden sträfvat efter att afskaffa sådana skatter, som man ansett vara obefogade och origtiga och på samma gång, kan man säga, orättvisa. Bland sådana skatter torde i första hand få räknas de s. k. grundskatterna. Det är nog riktigt, som statsutskottet säger, att denna skatt skall från och med år 1904 upphöra; men då jag har den uppfattningen, att den ifrågavarande skatten, efter hvad jag redan nämnt, är orättvis, och då statskassan är i den goda ställning, att skatten kan undvaras, har jag framkommit med denna min motion. Jag är icke den ende, som vid denna och vid föregående riksdagar framställt yrkande derom, att orättvisa skatter skulle borttagas, och äfven hafva vid innevarande riksdag framlagts åtskilliga motioner, uti hvilka yrkats, att vissa skatter, som utgå ojemt, måtte fördelas mera rättvist än som hittills varit fallet. Så har skett uti de motioner, som uti de tre närmast föregående utskottsbetänkandena behandlats.

I en af dessa motioner har herr *Persson* i Borrbjörk yrkat på borttagande af en skatt, som i Kristianstads län utgår från en del hospitals-hemman. I en annan motion har herr *Andersson* i Öhrstorp framställt ett liknande yrkande. Jag omnämner detta för att dermed visa, att fler än jag vilja ha bort en del otillbörliga skatter. Vidare har i en motion af herrar *Söderberg* och *Hansson* i Solberga yrkats, att vedhyggsterräntan och tågtekarsläntan måtte borttagas. Dessa tre motioner äro redan behandlade. Vidare förekommer en tredje motion af herr *Dahlstedt*, uti hvilken denne yrkar på afskaffande af en särskild skatt, som förekommer på den ort, der han är bosatt. Till sist har en motionär från Gefle framställt yrkande om borttagande af eu pålaga, han anser vara oriktig, nemligen den s. k. konsulatafgiften. Kongl. Maj:t har själf till innevarande Riksdag framlagt proposition om afskaffande af den kyrkotonde, som utgår i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän samt från vissa hemman inom Elfsborgs län. Vidare har Kongl. Maj:t föreslagit, att den s. k. helgonskylden, som utgår i Skåne, Halland och Blekinge, skulle upphöra, liksom en annan hittills utgående skatt, kallad landskyld, hvilken utgöres i Göteborgs och Bohus län. I dessa kongl. propositioner föreslås sålunda borttagande af en del skatter, som man anser vara origtiga, och i viss mån i samma syfte gå flera vid denna riksdag föreliggande motioner, uti hvilka yrkats,

att en rättelse måtte ske, så att alla skattskyldiga skola efter sin skatteförmåga bidraga till kostnaderna för byggande och underhåll af kyrka, prestgård och tingshus. Som jag framhållit, sträfvar man efter att få dylika oegentligheter i skatteväsendet undanröjda.

Vare sig det nu kan vara till förmån för min motion eller ej, skall jag likväl, herr vice talman, tillåta mig att yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 25.

Föredrogs vidare statsutskottets utlåtande n:o 37, i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Kongl. Majt i fråga om rust- och rothållets sättande på vakans m. m., i hvilket utlåtande utskottet hemställde, att ifrågavarande, inom Andra Kammaren af herr *J. E. Olsson* i Skiftinge afgifna motion, n:o 112, icke måtte af Riksdagen bifallas.

I fråga härom anförde:

Herr Olsson i Skiftinge: Då jag beslöt mig för att väcka motion i nu föredragna ärende, så hade jag en viss förnimmelse af, att densamma möjligen skulle komma att drabbas af samma öde som de, hvilka i liknande syfte voro före vid sista riksdagen. Men med tanke på de många förslag i andra ämnen, som är efter år måst framställas, innan Riksdagen till sist lyssnat till dem, tvekade jag ej att framlägga motionen.

För mig synes det endast vara en tidsfråga, då staten måste åtaga sig rustningen och roteringen; och jag anser, att tidpunkten derför redan nu är inne.

Bland de skäl, som jag i min motion härför anført, är att värderingen af rust- och rothållarnes besvär satts så lågt, att de ej få full ersättning för dessa besvärers effektiva utgörande. Derom säger utskottet i sin motivering: »På sätt vid nästlidna års riksdag statsutskottet vid behandling af en i likartadt syfte väckt motion erinrade, skall ny fastställelse af rustnings- och roteringsbesvärens värde ega rum år 1899 och derefter hvart tionde år, hvarje gång för de närmast följande tio åren; och då härvid rustnings- och roteringsbesvären, äfven då de utgöras effektivt, komma att uppskattas till sitt fulla värde samt detta lägges till grund för lindringen i besvären, synas rust- och rothållarne härigenom vara tillförsäkrade möjlighet att till fullo erhålla den lindring och godtgörelse, som skola dem beredas.»

Det kan ju vara möjligt, att dessa värden kunna komma att sättas så, att rust- och rothållarne skola finna sig belåtna dermed och krafven på denna ändring sålunda komma att tystna. Dock tror jag det icke. Ty hafva värdena en gång satts för låga, är det icke så godt att få dem upp till sin fulla höjd. Det var ju meningen så vid förra värderingen, men icke förty sattes de så lågt, att rothållarne under de nu gångna åren fått göra ganska stora uppoffringar. Jag har icke

många nya skäl för denna ändring att framdraga till de, som förra året framhöllos, och jag ber att få hänvisa till dessa. Ett, som då icke framdrogs, skall jag likväl be att få nämna, det nemligen om regementsmötenas hållande på eftersommaren under den brädaste skördetiden, hvilket har till följd, att soldaten icke kan så sin höstsäd eller berga sin skörd, utan måste öfverlemna detta bestyr åt rotehållaren. Jag behöfver och skall icke nu påminna om den ökade kostnad, som härigenom uppstår för rotehållaren, ty därför skall han hafva full betalning; men hvad jag vill påminna om är allt det obehag, som, för att kunna göra soldaten till lags, är förenadt med detta bestyr, förutom den omständigheten att rotehållaren måste gå under soldatens befallning. Då nu soldaten i fredstid skall vara i tjenstgöring under en sådan tid, att han icke kan sköta sitt torp och berga sin skörd, så vill jag fråga, om det kan vara skäl att bibehålla honom vid torpet. Jag kan icke besvara denna fråga annat än nekande. Vidare vill jag fråga, om det, då rotehållaren skall hafva full ersättning för detta onus, kan vara skäl, att han skall vara mellanhand mellan staten och soldaten, så att han skall taga betaldt af staten för att i sin tur sedan betala soldaten? Jag kan icke heller besvara denna fråga annat än nekande. Mig synes därför, att många olägenheter skulle undanrödjas, om den nu ifrågavarande tungans öfverflyttande från landtbruket ju förr desto hellre trädde i kraft.

Jag skall vid denna sena middagstimme icke längre orda i saken, men, ehuru med svagt hopp, skall jag ändå tillåta mig att yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 26.

Slutligen föredrogs och bifölls statsutskottets utlåtande n:o 38, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående borttagande eller nedsättning af de för Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker utgående, för skogsförvaltningens lönestat beräknade utsyningsafgifter.

§ 27.

Afgåfvos ytterligare nya motioner af:

herr *A. Hedin*, n:o 223, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition (n:o 27) angående ändrad lydelse af punkten 10 i kongl. cirku-läret den 22 juni 1877 om ny pensionsreglering för armén,

herr *J. Byström*, n:o 224, i anledning af motionen n:o 54 om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ändring af § 12 mom. 1 i förordningen angående försäljning af vin och maldrycker, och

herr *S. Nordström* i Höglunda, n:o 225, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anvisande af medel från odlingslånefonden.

Jemväl dessa motioner bordlades.

§ 28.

Till bordläggning anmäldes vidare följande inkomna ärenden:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 3, i anledning af väckt motion om ändrad tid för verkställande af val till riksdagsman i Andra Kammaren, och

n:o 4, i anledning af väckt motion om ändring af gällande bestämmelser i fråga om kungörande af val till riksdagsman i Andra Kammaren;

bankoutskottets memorial och utlåtande:

n:o 4, om användande af bankovinsten för 1897, och

n:o 5, med anledning af väckta motioner om inrättande af nya afdelningskontor af riksbanken;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 37, i anledning af väckta motioner angående upphäfvande af fideikomiss,

n:o 38, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om beräkning af strafftid, och till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen angående straffarbete och fängelsestraffs verkställande i enrum den 29 juli 1892, och

n:o 39, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängning af tiden, under hvilken förordningen den 6 juni 1883 rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, skall vara gällande; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 13, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om införandet i dopbok af anteckningar angående faddrar.

§ 29.

Justerades protokollsutdrag.

§ 30.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>P. G. Pettersson</i> i Fräntorp under 8 dagar fr. o. m. den 14 dennes,				
» <i>C. Persson</i> i Stallerhult	» 7 »	» »	» 10 »	
» <i>J. Hjelmérus</i>	» 2 »	» »	» 11 »	
» <i>A. E. Baaz</i>	» 6 »	» »	» 14 »	
och » <i>O. Melin</i>	» 8 »	» »	» 10 »	

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,54 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Fredagen den 11 mars.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

Vid detta sammanträde leddes kammarens förhandlingar af herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollot för den 4 innevarande mars.

§ 2.

Efter föredragning till en början af Kongl. Maj:ts på kammarens bord hvilande proposition angående statsverkets öfvertagande af rusthållares skyldighet att bekosta rustningshästs skoning under tjänstgöring beslöt kammaren öfverlemna den kongl. propositionen till behandling af statsutskottet.

§ 3.

Föredrogos vidare de i senaste sammanträdet aflemnade motioner, och hänvisades dervid:

herr *A. Norrmans* motion n:o 222 till särskilda utskottet n:o 2,

herr *A. Hedins* motion n:o 223 till statsutskottet,

herr *J. Byströms* motion n:o 224 till kammarens tillfälliga utskott n:o 2, och

herr *S. Nordströms* motion n:o 225 till statsutskottet.

§ 4.

Föredrogos men blefvo ånyo bordlagda:

konstitutionsutskottets utlåtanden n:is 3 och 4;

bankoutskottets memorial och utlåtande n:is 4 och 5;

lagutskottets utlåtanden n:is 37, 38 och 39; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 13.

§ 5.

Herr *D. Bergström* aflemnade en af honom jemte åtskilliga af kammarens öfriga ledamöter undertecknad motion, n:o 226, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående försäkring för beredande af pension eller lifränta.

Den aflemnade motionen begärdes på bordet och bordlades.

§ 6.

Anmälles och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets förslag till Riksdagens skrivelser:

n:o 20, till fullmäktige i riksbanken, i anledning af verkställd granskning af fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret åtgärder för utförande af det dem gemensamt lemnade uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af riksdags- och riksbankshus; samt

n:o 21, till fullmäktige i riksgäldskontoret i samma ämne.

§ 7.

Till bordläggning anmälles:

statsutskottets memorial:

n:o 41, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens *sjette* hufvudtitel,

n:o 42, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens *sjunde* hufvudtitel; och

bankoutskottets memorial, n:o 3, angående afskrifning af osäkra fordringar vid riksbankens hufvudkontor samt afdelningskontor i Göteborg, Jönköping, Kalmar och Karlstad, samt

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 14, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kongl. Maj:t angående utredning i fråga om landets mera betydande vattenfall m. m.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2,48 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.